

מאזרזת הישבת

עם "מאזרזת הפרשה"
מבית "המכון התורני"
עמודים: 17-26

שע"י המכון התורני ירושלים

לתרומות (עבור הדפסה והפצת העלון) והנצחות
ניתן לפנות ל- 0546371585
ולהערות והארות: yoelf@asiatec.co.il

מטות מסעי - תשפ"ג | גליון ע"ב | עורך ראשי: הרב נעם יעקובי שליט"א

מאת א.פ.

לא יחל דברו

ואמר לה שיהיו הקב"ה והים ערבין בדבר זה, וקבע לה זמן לפירעון ואח"כ נאנס ולא הלך אצלה בזמן שקבע לה כי חלה. והיא הלכה ועמדה על שפת הים ואמרה ריבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שרבי עקיבא לוח ממני מעות וקבע לי זמן היום הזה לפרעון ואמר לי שאתה והים ערבין, ועתה חלה ונאנס ולא הביא לי המעות ואני רוצה אותם מן הערב. מיד גזר הקב"ה שתשתטה בתו של מלך שהיתה יושבת בארמונה על שפת הים וזרקה לים תיבה שלה שיש בה אבנים טובות ומרגליות, ותכף הביאנה גלי הים לרגלי אותה מטרוניתא ולקחה אותם, ומכרה ממנה כנגד המעות שלה ושמרה אצלה הנשאר. אחר זמן בא רבי עקיבא והביא לה המעות. אמרה לו כבר פרע לי הערב והא לך היתרון. וזו היא חד משת מילין דהתעשר רבי עקיבא מנהון. ראה מעשה ה' מדותיו מדה כנגד מדה, מאחר שרבי עקיבא נאמן בדיבורו ונזהר בו, על כן עתה שאמר לאותה מטרוניתא שהקב"ה והים ערבין בדבר, קיים הקב"ה דברו ממש שפרע לאותה האשה את החוב שלה באמצאות הים, ולא עשה הנס באופן אחר שישליך מלאך בחיקה מעות כנגד מעות שהלוותה לרבי עקיבא. וזהו שכתוב "לא יחל דברו" ועל ידי כך יזכה ש"ככל היוצא מפיו יעשה" הקב"ה, וככתוב "ותגזר אומר ויקם לך".

בפרשה נאמר: "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה". נאמרו על זה פירושים רבים, אבל ראיתי פירוש יפה בדרושי ה"בן איש חי". וזה לשונו: אומרו "לא יחל דברו" וכו', על דרך המעשה הידוע של חולדה ובור (המובא במרא תענית ח, א ובתוספות שם בפירוט. מעשה היה בנערה אחת שהיתה רוצה ללכת לבית אביה והיה בור בדרך ונפלה, ובא בחור אחד ואמר לה אם אני אעלך תנשאי לי? אמרה לו הן, ונשבעו ביניהן שהוא לא ישא אשה אחרת והיא לא תנשא לאיש אחר. ואמרו מי מעיד בינינו, והיתה חולדה אחת הולכת לפני הבור ואמרו אלו שנים חולדה ובור יהיו עדים בינינו, והלכו לדרכם. והיא עמדה בשבועתה והוא נשא אשה אחרת וילדה לו בן, באת חולדה ונשכתו ומת, וילדה לו בן שני ונפל לבור ומת. אמרה לו אשתו מה זה המעשה שהגיע לנו שלא כשאר בני אדם? נזכר השבועה וסיפר לאשתו כל המעשה. אמרה לו אם כן חזור וקחנה, וכתב לה גט והלך ונשא את הבתולה). דאותו האיש שחלל שבועת פיו אע"פ שאמר דברים היוליים שחולדה ובור יהיו עדים בדבר הזה, עשה הקב"ה עונש שלו בחולדה ובור ממש. וזהו שכתוב לא יחל דברו, יען כי כל כך גדול הוא כח הדיבור בנדר ושבועה, שאז ככל היוצא מפיו של זה הנודר והנשבע להעיד עליו עדים, באותו הנדר והשבועה יעשה הקב"ה את העונש שלו אם יעבור על הדבור של פיו. או יובן קרוב לזה על פי המעשה של רבי עקיבא שלוח מעות מן מטרוניתא

מאת הרב נעם יעקובי

אבלות החורבן

טעות היא לחשוב, שענין אבלות הוא להראות השתתפות בצער החורבן של לפני אלפי שנים - שהרי אין אצלנו דבר שאינו מועיל לעכשוויתו לתוכן האדם. ענין אבלות הוא, כשאדם קשור למשהו חזק מאוד, ומלאך המות לוקח ממנו את ידיד נפשו, מביא אליו הרגשה של שאיפה ודבקות חזקה שנעקרה בכח, וכמה וכמה שהשאיפה והדבקות גדולה יותר, גדול הבכי יותר. זה שקשור מאד בקידוש השם בוכה על ששכינתא בגלותא, על חילול השם, שהוא כל כך אומלל ושביר ע"י ראיית חילול השם, עד שהוא מתפרץ בבכי - וזה ענין אבלות על החורבן.

וזה ביאור מאמר הגמ' (עי' תענית ל, ב) "כל המתאבל על ירושלים זוכה למשיח", כי הדבקות שלו כל כך חזקה לירושלים [ואין הפירוש על שווקים ורחובות, אלא על ירושלים עליונה] וע"י זכות זו של דבקות יכול לזכות לביאת משיח.

וכן מה שאמרו כל מי שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו (שוח"ט קלז), היינו שזה שאינו מרגיש צער גדול על חורבן בית המקדש על גלות השכינה ומניעת דבקות ישראל לקוב"ה, הרי זה עצמו זה חורבן בית המקדש שבלבו שאין מצטער על גלות השכינה, ואין חורבן הלב גדול מזה שאין מצטער שאין יכול להדבק בשכינה.

הבית המקדש בלבנו בוער, כי אם אין אנו מרגישים צער בחילול השם, הרי זה חורבן בית המקדש שבלב, וזה גדר תשעה באב כמה שהאדם יותר גבוה ודבוק לה' יתברך הוא מרגיש יותר מהו חילול השם וגלות השכינה (ספר הזכרון מכתב מאלהו - הגאון רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל).

תשלום משכנתא

הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל אמר 'שימי האבלות על חורבן בית המקדש הם כתשלומי משכנתא', שכמו שהאדם לוקח משכנתא הוא צריך לשלם כל חודש עד שנגמר התשלום, ורק אז הוא מקבל את הדירה, כך ימי האבלות על חורבן בית המקדש הם כ'משכנתא', שעם ישראל צריך לשלם באבלות לאורך כל הדורות, ורק ב'גמר התשלום' של האבלות והצער על

חורבן בית המקדש, נזכה לקבל את ה'דירה' את 'בית המקדש', ויחד עם זה 'לראות' בבניינה, כמו שאמרו 'כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בבניינה'. (הגה"צ רבי חיים וואלקין זצ"ל משגיח ישיבת עטרת ישראל)

נגלה וחוזר ונכסה

שח הגאון רבי ברוך דב פוברסקי שליט"א: נחרת בזיכרוני דברי חז"ל (במדב"ר יא, ב), ששמעתי ממרן הגרי"ז סלוביצי'ק זצ"ל, שהיה חוזר ושונה אותם בהתרגשות ובבכי, שאמרו חז"ל כגואל ראשון כך גואל אחרון, גואל ראשון זה משה, שנגלה ונכסה, שהרי עלה ארבעים יום למרום, וכן גלה למדין וחזר ונגלה, אף גואל אחרון נגלה להם וחוזר

ונכסה וכו', וכתוב אשרי מחכה ויגיע לימים וכו', כמה אינון ארבעים וחמישה יום שהוא נכסה מהם, וחזור ונגלה להם. ולהיכן מעלה אותם, יש אומרים למדבר יהודה, וכו', כל מי שמאמינו והולך אחריו, הוא אוכל שורשי רתמים ועלי מלוחים וכו', וכל מי שאינו הולך אחריו הוא הולך ומשלים לאומות העולם, ולסוף אומות העולם הורגים אותו וכו', והיינו שמפני תוקף מלחמה שיתגברו עליהם הגויים ינוס למדבר יהודה שהוא מקום שממה וישהה שם ארבעים וחמש יום ויאכל שם מעשב הארץ שיהיה רעב מוחלט, והגויים יבטיחו שהנשאר במקומו לא יאונה לו כל רע, ומעטים הם שינוסו עמו למדבר, והם המאמינים בו. ולסוף, לאחר ארבעים וחמש יום, חוזר ונגלה וכל הנשארים שלא נסו יהרגו הגויים, ורק לאותם שנסו והאמינו בו, תהיה הישועה. ואמר אז מרן הגרי"ז זצ"ל, הלוואי שאזכה להיות מהנסים אחריו למדבר יהודה, שאף היודעים את סוד העניין עדיין צריכים זכויות מרובות כדי לזכות לזה ולהאמין בו בשלימות.

*

'איך יערב לי אכל ושתה' (קניית לת"ב) 'ציון הלא תשאל', הנה הקדמונים הרגישו כל כך בחורבן הבית, עד שהיו תמהים איך תערב לאדם האכילה והשתיה; ולעומת זה נתבונן נא במצבנו אנו, איזו שייכות יש לנו לתשעה באב, ומה משיגים אנו מימים אלה? אנו מתעוררים מהדברים הטפלים לפי ערך, היינו מספורי ותאורי המאורעות הנוראים, אנו מורידים דמעות ב'ארזי הלבנון' וכדומה, אבל האם חורבן הבית הוא הנוגע ללבנו? הן מיד באמירת 'אלי ציון' נעשה כבר מעין 'הלולא וחינגא', וכל תאורי החורבן, חלול הקדש והמקדש, בטול הסנהדרין וכו', הכל נעשה מין זמר נאה! ורואים אנו מזה שמצבנו הוא, שכל ענין חורבן הבית אינו נוגע לנו, כאילו שאין לנו שייכות להבית וחורבנו. ובאמת יפלא איך הגיע הדברים לידי מצב שכזה שכל החורבן אינו נוגע לנו, והרי לו היה האדם מתבונן אף במקצת, ומכיר את מציאותו ועצמותו, מיד היה רואה ומכיר שבית

המקדש הוא ענין שכל חיינו תלויים בו, ושבלעדו חיינו אינם חיים; ומתוך כך היה מכיר בסוד הגלות, היה יודע להעריך מהו זה שכלל ישראל אינו במקומו, מהו ענין 'ישראל בין האומות', ואז ודאי שענין הבית היה כבר נוגע לו, וגם כל אחד מאתנו היה אומר 'איך יערב לנפשי אכל ושתה' וכו'.

הנה למדנו סוד גדול ועמוק כל כך בכחות האדם, שיוכל להעשות אצלו ששום דבר אינו נוגע לו, שאין לזה שום שייכות לעצמו ובשרו; והסוד הגדול של למוד המוסר הוא, שהנהו ההפך מכח זה, שע"י למוד המוסר נעשית כל התורה שייכת לאדם, שכל דבר ודבר נוגע לו, שכל המשא ומתן הוא עם העצמו' ולהעצמו' של האדם, שכל התורה כולה, מ'בראשית' עד 'לעיני כל ישראל', היא אל האדם, לעצמו ובשרו, ולמדנו מתשעה באב זה התעוררות עצומה, איזה חוב גדול ונורא הוא לימוד המוסר (דעת חכמה ומוסר - הגאון רבי ירוחם ליבוביץ זצ"ל).

ד' אמות של הלכה

בני ישיבות הממיתים את עצמם באהלה של תורה, האם צריכים לומר תיקון חצות?

מאת חזקי ויזל

בתורה ונקראים חברים של הקב"ה וחוט של חסד נמשך עליהם ביום. וכתב הגר"ח פלאגי שקימת חצות הוא סיוע גדול לבעל תשובה. וכתב בזוה"ק שזוכה בה למלכות הוא ובניו אחריו רעל דא ירית דוד מלכותא ובנוי לעלמין לדרי דרין. ויתעורר מעצמו לתשובה ולא ע"י יסורין, כאמא המקרבת את בנה במילים רכות, וזוכה שמגלים לו רזי תורה ושהקב"ה וכל הצדיקים שבגן עדן כולם שומעים את קולו, שנא' היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני. וכתב הרב מזידיטשוב שע"י התיקון חצות הוא מעורר רצון למחול לו על עוונותיו מה שאינו נמחל בכמה תעניות וסיגופים רבים. וכתב בספר בית הלל רפואה בדוקה לכל המכאובים יקבל על עצמו בכל ליל שישי לעשות תיקון חצות בדמע אחר תשובה שלימה ולקיים וחטאתי נגדי תמיד. וכתב הזוהר בפרשת בשלח על הפסוק קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו. מי הם צופיך אלו שתמיד מצפים מתי ירחם הקב"ה לבנות ביתו. נשאו קול, מדוע אמר נשאו קול ולא ישאו קול, אלא כל אדם שבוכה ומרים קולו על חרבן הבית של הקב"ה, זוכה למה שכתוב אח"כ יחדיו ירננו, וזוכה לראות את הבית בבנינו בשמחה אשר על כן גם תלמידי חכמים השוקדים על דלתות התורה גם בשעות הלילה ראוי להם להשתתף בצער השכינה ולומר תיקון חצות וה' יזכנו לראות בבנית בית קודשנו ותפארתנו בב"א.

(מתוך ספר "ברוך אומר")

כתב מרן בש"ע: ראוי לכל יר"ש שיהא מיצר ודואג על חורבן ביהמ"ק. וע"פ דברי רבינו האר"י, זמנה בחצות לילה כי אז מתעוררת הבכיה למעלה על חורבן ביהמ"ק. וכתב בשער הכוונות שיש להיזהר מאוד שלא לבטל מזה אפילו לילה אחת כי הוא ענין רב התועלת. וכתב בספר עבודת ישראל החרד לדבר ה' ראוי שיקום בחצות, ועכ"פ פעם אחת בשבוע או בחודש. וכן כתב האדמו"ר הזקן שמי שאינו יכול לקום בחצות בכל לילה, עכ"פ יתאמץ לקום בחצות באיזה לילה שיכול ולהיות מכלל עבדי ה'. וכן נהגו חסידי חב"ד לומר תיקון חצות בכל יום חמישי בלילה שהוא ליל שישי. וכן כתבו שהיה נוהג החתם סופר בכל ליל שישי לומר תיקון חצות בחבורה והחיוב הוא לכל אדם בין בחור בין זקן בין ת"ח בין ע"ה כמו שכתב הרב חיד"א כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילה אלה שעומדים בית ה' בלילות נקראים עבדי ה', אבל הדגיש הפסוק "כל" עבדי ה'. וכתב בספר מזכה הרבים אוי לה לאותה בושח ולאותה כלימה מי שאינו נזהר בזה, כיון שהוא עת רצון מחצות הלילה עד עמוד השחר להתפלל על החורבן. ואפילו ת"ח שעוסק בתורה יפסיק מלימודו עבור תיקון חצות. וכתוב בזוהר הקדוש שכשאדם קם בחצות לעסוק בתורה, הקדוש ברוך הוא מקשיב לו, וכל המוני מעלה ובעלי תשבחות המזמרים לקב"ה כולם שוקטים בשביל התשבחות של אותם שעוסקים

"לא יחל דברו" (במדבר ל, א). האיש אשר לא יעשה דבריו חולין, כל דבריו אשר ידבר אפילו שיחת חולין, יהיה לו קיום והעמדה וכאשר יגזור כן יקום. "ככל היוצא מפיו יעשה", דהיינו כפי שיאמר בפיו, למשל לאחד בנים ולאחד חיים או מזוני, יעשה המלך ב"ה בסוד "ותגזור אומר ויקום" וגו'.

(עבודת ישראל)

זכרון לצדיקים

כ"ז בתמוז תשכ"ג: הגאון רבי יעקב ב"ר אברהם עדס זצוק"ל מר"י פורת יוסף ואב"ד ירושלים

ישראל סלומון

הרעב הכבד, המצוקה, המגפות והמחלות היו תופעות קבע בשנות מלחמת העולם הראשונה בירושלים, נגישות הצבא התורכי והצרות הרבות דלדלו את הישוב היהודי. מסיבות אלו עזבו רבים את ארץ הקודש, אולם רבנו נותר במקומו והמשיך לשקוד על התורה ברעב, בצמא ובחוסר כל. בשנת תרע"ח בתום המלחמה חזרו והתכנסו תלמידי הישיבה וניסו להקים את ההריסות ולקומם מחדש את בנין התורה שחרב, כבראשונה.

ביום ה' באדר ב' תרע"ט נשא רבנו לאשה את הרבנית הצדקנית מרת חיה אסתר ע"ה בתו של הגאון המקובל החסיד רב הפעלים רבי עזרא הררי רפול זצוק"ל, מגדולי הרבנים בארם צובא שעלה ארצה עם חבורת רבנים בשנת תר"ן ויסד בירושלים את ישיבת "אוהל מועד" בחודש סיון תרס"ז.

לימים סיפרה הרבנית על החינוך המיוחד שהוענק לה וליתר הילדים בבית אביה, בהיותה קטנה היא החלה ללכת לבית הספר ככל חברותיה. אולם מיד ביום הראשון כשחזרה מבית הספר ראה אביה שדרך החינוך במקום אינה תואמת את הדרך שקיבל מרבתי (באותן שנים עדיין לא היו בירושלים בתי ספר לבנות על טהרת הקודש שהתאימו לבית אביה כפי שקיימים כיום), והוא החליט שהיא תלמד בבית. ואמנם במשך כל שנות ילדותה היא לא הלכה לבית הספר ואת ידיעותיה הרבות היא ספגה מהבית הגדול שבו נתחנכה.

בשנת תר"פ בהיות רבנו כבן עשרים ושנים שנה נתמנה למגיד שיעור בישיבת "אוהל מועד", לצידו של ראש הישיבה הגאון רבי רפאל שלמה לניאדו. הוא כיהן במשרתו זו עד לחודש אייר שנת תרפ"ג.

לאחר שנסגרה ישיבת "אוהל מועד" בשנת תרפ"ג עברו כל לומדי הישיבה יחד עם ראש הישיבה הגאון רבי רפאל שלמה לניאדו לישיבת פורת יוסף. שם נתמנה רבנו בתחילה למגיד שיעור ולאחר מכן כיהן כאחד מראשי הישיבה. מידי יום ביומו היה רבנו מוסר בישיבה שני שיעורים, לפני הצהריים שיעור בגמ', ואחר הצהריים שיעור בטור וש"ע חושן משפט. שיעורים אלו נמשכו במשך כעשרים שנה עד שלהי שנת תש"ג.

בשנת תרצ"ה בהיותו מכהן כאחד מראשי ישיבת פורת יוסף נתמנה ע"י הגאון רבי יעקב מאיר זצוק"ל לחבר בית הדין שהוקם על ידו, ובתפקיד זה שימש עד סוף שנת תש"ג.

בראשית שנת תש"ד נתמנה רבנו לדיין בתל אביב, ובאותה עת נבחר גם לכהן כרבה של קהילת יוצאי ארם צובא בעיר זו. את תפקידו מילא במסירות ובנאמנות, כאשר הוא עוזב את ביתו בתחילת השבוע ושוהה בתל אביב במשך כל השבוע ורק לקראת שבת היה חוזר לביתו.

בסוף שנת תש"ה נתמנה רבנו לדיין בבית הדין בירושלים. בשנת תשט"ו נבחר לכהן כדיין בבית הדין הגדול, ולאחר

הגאון רבי יעקב עדס זצוק"ל נולד בירושלים ת"ו ביום ח' באדר תרנ"ח לאביו הגאון הגדול המקובל האלוני רבי אברהם חיים עדס זצוק"ל.

אביו הגאון רבי אברהם חיים עדס זצוק"ל עלה מארם צובא לירושלים עיה"ק בשנת תרנ"ה. היה מפורסם כיחיד בדורו בחסידותו ובגדלותו בתורה בנגלה ובנסתר. גדולי דורו העידו עליו שהיה בעל רוח הקודש. הרבה מגדולי התורה שהיו בירושלים באותן שנים נמנו על תלמידיו, ביניהם הראב"ד רבי עזרא חמווי, הראב"ד רבי יוסף ידיד הלוי, ראשי ישיבת פורת יוסף הגאון רבי רפאל שלמה לניאדו והגאון רבי עזרא עטייה, הדיין הגאון רבי עזרא שעיו ועוד.

הגאון רבי עזרא עטייה זצוק"ל אמר פעם לנכדו של רבי אברהם עדס: "סבך היה מלאך. כמו שגלי הים פולטים לעתים אל החוף מרגלית יקרה, כך הגיע סבך אל הדור שלנו". בהזדמנות אחרת אמר לנכדו של רבי אברהם: "אם ימלא את כל החדר הזה ספרים מהרצפה עד התקרה, ונאמר שסבך ידע את כל הכתוב בהם לא תהיה זו גוזמה, אולם לא בכך התבטאה גדלותו המיוחדת, גדלותו התבטאה בכך שהיה מיוחד מאוד בעמקותו הנוראה". לימים סיפר הגר"ע עטייה שבמשך השנתיים שלאחר פטירתו של רבי אברהם עדס, בכל לילה שהיה נזכר בדמותו היה בוכה מצער ומגעגעועים לדמותו הקורנת ולדברי תורתו העמוקים.

בהזדמנות אחרת סיפר הגר"ע עטייה לנכדו של רבי אברהם עדס: "לא הכרת את סבך רבי אברהם, הוא היה לא רק צדיק גדול אלא גם גאון בלימוד. פעם אחת נכנס לישיבת "אוהל מועד", כאשר ישבנו ולמדנו שם, וביקש להחזיר ספר, דרך אגב שאל אותנו באיזה עניין אנו עוסקים, והוא החל להסביר שלשה מהלכים שונים עמוקים מאד בהבנת הסוגיא, למרות שלא למד באותה שעה את המסכת שבה עסקנו". בבית זה גדל רבנו. כבר בצעירותו ספג אל תוככי ליבו קדושה וטהרה הן מהבית הגדול והן מאווירת ירושלים וחכמיה שהסתופף בצילם.

את ראשית חינוכו קיבל מאביו הגדול. בשנת תר"ע, בהיותו אך בן שנים עשרה שנה, הכניסו אביו ללמוד בישיבת "אהל מועד" שבה התרכזו מחשובי תלמידי החכמים בירושלים של אותם ימים, ובה הם שקדו על התורה, עד מהרה נחשב כאחד מבחירי תלמידיו של ראש הישיבה, הגאון רבי רפאל שלמה לניאדו ושל הגאון רבי יוסף ידיד הלוי. ישיבה זו התקיימה עד פרוץ מלחמת העולם הראשונה בשנת תרע"ד. בשנה זו גלו חלק מתלמידי הישיבה למצרים וחלקם גלו לבוכרה עד לאחר המלחמה, אולם רבנו נשאר בארץ ישראל למרות שתקופה זו היתה רווית סבל ותלאות ליושבי ירושלים.

בשבתות נהג רבנו ללכת שעה ארוכה מביתו שבשכונת הבוכרים עד ביהכ"נ סילוורה שבשכונת מחנה יהודה כדי למסור שיעור בספר האלשיך הקדוש. הוא היה דרשן בחסד עליון, ובדבריו הנלהבים היוצאים מן הלב היה מרתק את קהל שומעיו. דרשותיו היו עמוקות, אך יחד עם זאת הן נאמרו בבהירות נפלאה עד שהיו מובנות גם לפשוטי העם. חן מיוחד היה לדרשותיו שהיו מטובלות במשלים ובסיפור מעשיהם והליכותיהם של גדולי ישראל, שומעי לקחו היו תמיד אחוזי התפעלות מדבריו. קרה שהם שמעו אותה דרשה מספר פעמים ואעפ"כ הם נותרו אחוזי התפעלות כבפעם הראשונה. כינויו בפי כל היה: "פה מפיק מרגליות", ולא בכדי זכה להיות ראש המדברים בכל מקום.

"החסידי אבלו בלבו וצהלתו בפניו"

יסורים רבים סבל רבנו בימי חייו, כבר מצעירותו סבל בלבו, כאשר מידי פעם היה רתוק למיטה מחמת מחושים שסבל בלבו. כמו כן הוא שיכל בן ובת בעודם קטנים לאחר שחלו בדלקת ריאות. מקרים קשים אלו מילאו בצער וביגון את לבו ואת לבות בני משפחתו, אולם יחד עם הצער והכאב הגדולים, לא הרשה לעצמו לשקוע ביגונו, והוסיף לעסוק בתורת ה', שהיתה חדות מעוזו, וממנה לא מש גם בשעותיו הקשות.

בנוסף לשני ילדים אלו שנפטרו בקטנותם, בשנת תרצ"ו ביום ל"ג בעומר נלקח ממנו לחיי עולמים בנו בכורו רבי אברהם חיים זצ"ל כשהוא בן ט"ז שנה. כאשר סיבוך שאירע בשעת ניתוח שקדים גרם לפטירתו. רבי אברהם חיים היה בחור שקדן מופלג בתורה, ועתיד היה להיות מגדולי התורה. רבנו היה שרוי בצער רב על פטירתו ומיאן להתנחם. והנה באחד הלילות הוא ראה בחלום אדם זקן שפניו הדורות ואותו זקן נתן לו מכתב ובו היה כתוב: "בהדי כבשי דרחמנא למה לך" (כלומר, בחשבונות שמים למה לך להכניס את עצמך). מאז התנחם רבנו ובנוסף על שני השיעורים שהיה רגיל למסור בכל יום, הוא יסד בלילות שיעור נוסף לבעלי בתים, שיעור שנמשך שנים רבות. רבים מבניהם של משתתפי השיעור הפכו להיות בני תורה חשובים, הודות לדברי החיזוק, העידוד וההדרכה לחינוך הבנים ששמעו האבות מפי רבנו.

למרות היסורים הרבים שסבל רבנו בימי חייו, הדבר לא היה ניכר על פניו ותמיד ראו על פניו שמחה תמידית, וכמאמר בעל חובת הלבבות: "החסידי אבלו בליבו וצהלתו בפניו". הוא הגיע לשמחה זו בזכות האמונה החושית שהיה חי לאורה ואותה הוא היה משרה על סביבתו. הוא הנחיל לכל סביביו את האמונה והתחושה שהכל מאיתו יתברך והכל לטובה. את עיקר תנחומיו היה מוצא בלימוד התורה הקדושה, וכמו שניתן לראות מכתב שכתב לרבי ניסים אלישר זצוק"ל בשנת תרצ"ב, וכפי הנראה מהמכתב בימים אלו קם מהשבעה על אחד מילדיו, וכך כותב רבנו:

"הנה הואלתי לבוא במגילת ספר זו כאן בדברי תורה מהני טילי קטני רנפקי מיעקב הקטן, אך הפעם אבוא בקצירת האומר, כי עלי ליבי דוי, ורק בכדי להפיג צערי אמרתי למשוך בקסת סופר איזה גרגיר מה שנתחדש דרך לימודי עם התלמידים"

תקופה עמד כראש אב"ד כשיחד עמו ישבו בדין הגאון רבי בצלאל ז'ולטי זצוק"ל רבה של ירושלים, ויבלחט"א פוסק הדור מרנא ורבנא הגאון רבי יוסף שלום אלישיב. בתפקיד זה כיהן רבנו עד סוף ימיו בשנת תשכ"ג.

במשך כל אותן תקופות עמדה הרבנית לימינו במסירות נפש מופלאה במטרה להסיר מעליו את עול הבית וטרדות שונות כדי שיוכל ללמוד ולתמסר לתלמידיו, תמימות הדעים המיוחדת ששררה בין רבנו לבין הרבנית היתה לשם דבר. היא היתה מיוחדת מאוד בפקחות ובחכמת חיים, ואף גדולי תורה היו נעזרים בחכמתה.

*

בכל כתביו הרבים שהשאיר בכל מקצועות התורה אפשר לראות את עמלו ויגיעתו בתורה. רבנו הירבה בכתבת חידושי, ואף עודד אחרים להעלות על הכתב את חידושיהם. היתה רגילה על לשונו בשם רבותיו המליצה הידועה "וקנה לך חבר". ואמנם בכתביו ניתן לראות ענינים רבים שכתבם בדרך עיונו מספר פעמים, ויש ענינים הכתובים אף שבע פעמים, כאשר בכל פעם הוא מתחיל לבאר את הענין באופן אחר, עד אשר הוא חש שאמנם בס"ד עלה בידו להגיע למסקנה מדוקדקת. בדרך כתיבתו זו ניכר שהוא אימץ לו את הכתיבה כחבר, כחברותא. הוא לא כתב רק את מסקנת הדברים למען יעמדו ימים רבים, אלא הכתיבה עצמה שימשה לו כאמצעי להגיע לעומק הסוגיא ולחקר האמת. לכן, הוא לא היסס פעם אחר פעם לבאר את הענין מכיוונים שונים מתוך מגמה להגיע באמצעות הכתיבה לעומק האמת.

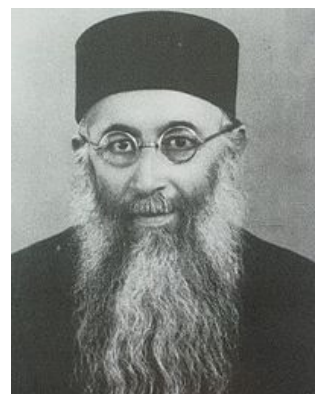
לצערנו לא נותרו הרבה מכתביו כיון שרוב חידושי על הש"ס נכתבו בתקופת כהונתו בישיבת פורת יוסף, וחלקם הגדול נשרף בשנת תש"ח בשריפה אשר שרף ה', בעת שכבשו הערבים את העיר העתיקה והעלו באש את כל בנין ישיבת פורת יוסף שעמדה בסמוך ונראה לכותל המערבי, ומה שיש בידינו אינו אלא מעט מזעיר שארית הפליטה הנשארת.

*

במשך שנים רבות היתה לרבנו חברותא בביתו מהשעה שתיים לאחר חצות עד סמוך לתפילת ותיקין, עם חברותא זו היה לומד בצינעה גדולה. אמרו עליו שבמשך עשרות שנים לא עבר עליו לילה ללא תיקון חצות ולימוד תורה עד אור הבוקר, כשלעיתים היה מכבה את האור ולומד בחושך, כדי לא להפריע לבני ביתו. במשך תקופה ארוכה נהג למסור שיעור כשעה לפני תפילת ותיקין.

אף בימי חוליו לא פסק פומיה מגירסא והיה לומד תמיד מתוך שמחה תוך ניצול הרגעים, תמיד היה אומר לבניו: כדאי לחוס על הזמן וגם אם קשה לפעמים ללמוד בעיון בשעה זו אפשר לקחת ספר שדי חמד ולעיין בו, וע"י כך לפחות זוכים לרכוש ידיעות בתורה הקדושה.

*

באחת הפעמים כשהגיע אליו אדם בעל יסורים ותיאר לו את כל צרותיו במרירות רבה ובתלונות, אמר לו רבנו: "אמין לי מר אילולי התורה הקדושה שעסקתי בה ושהיא נותנת לי כח לסבול, מזמן הייתי בין שוכני עפר..."

עבודה שבלב

רבנו היה אחד מעמודי התפילה שבדור. התמדת התורה ועבודת התפילה היו כרוכים אצלו יחדיו. תפילותיו נאמרו מתוך דמעות ושברון לב, תפילתו היתה זכה וברה, מלאת רגש והתרוממות הרוח. אנשי ירושלים מטיבים לתאר את אמירת הסליחות על ידו, והוסיפו שכל מי שמע אותו, לבו היה נשבר בקרבו מעוצם תחינתו ודמעותיו, תפילותיו בימים הנוראים היו נוראות הוד וניכר היה בהן פחד ה'. היה עובר לפני התיבה ככהן בעבודתו, ולא היה אדם בבית הכנסת שלא התעורר לבכי, עד שהמקום היה לחרדת אלקים.

סיפר בנו הגאון רבי יוסף זצוק"ל: בשנת תרצ"ו לאחר שהחלים מהתקפת לב, אותה קיבל עקב פטירת בנו בכורו, נסע לתל אביב להחלמה ואני נלויתי אליו. באחד הימים בשעה ששהינו במלון נכנס לבקר אותנו אדם בשם פרץ דמשקאי, הוא ושלשת בניו עמו, וכשפגש את רבנו קרא אליו בקול: "אלו שלושת ילדיך", כששאלתיו לפרש הדבר השיב שבאותה תקופה שרבנו שימש כרב בבית הכנסת של הדמשקאים, נגשתי אליו ושפכתי לפניו את מר ליבי שזה לי עשר שנים שהנני נשוי ואין לי בנים, ועל כן גמרתי אומר לגרש את אשתי. רבנו בשומעו את דברי, החל לפייסני לחכות עוד שנה אחת, באומרו כי אביו ע"ה היה מתפלל על מקרים דומים ותפילתו היתה עושה פירות, והבטיחני שבעלותו לירושלים יתפלל על קבר אביו, וה' יעזור. ואני כדבריו עשיתי, וברוך ה' שלתקופת השנה נפקדתי בבן, ואחריו השני והשלישי, ועל כן אמרתי - "אלו בניך".

בנוסף לענוה הגדולה שלא רצה רבנו לתלות את הענות התפילה בעצמו אלא באביו, רואים אנו גם עד כמה נגעה ללבו צרתו של הזולת ולמרות שכלל לא הכירו, עלה במיוחד לקבר אביו כדי להעתיר בעדו.

שעות רבות הקדיש לתפילה על הכלל, על גלות השכינה ועל צרכי עם ישראל המרובים. בתקופת מלחמת העולם השנייה כשהתקדמו הגרמנים לכיוון מצרים וארץ ישראל, בנו האנגלים שני ביצורים גדולים בלוב, האחד בבן גאזי, והשני בטוברוק הסמוכה יותר לגבול מצרים, הם חיזקו את הביצורים הללו מאד, ובטחו בהם באופן מיוחד, בסוברים שביצורים אלו יעצרו את הצבא הנאצי. כשהפציצו הגרמנים את ביצורי בן גאזי עדיין בטחו האנגלים בכוחם ובעוצם ידם באומרם שעדיין קיימת טבעת (חומת) טוברוק שהיא חזקה מאוד ויש לסמוך עליה שהיא תגן מפני הגרמנים, אולם כשהפציצו הגרמנים את טבעת טוברוק והביצורים התמוטטו, נפל פחד גדול על יהודי ארץ ישראל.

רבנו שהירבה לבכות על המצב הנורא והמסוכן סידר מניינים רבים לתפילות ופירסם קול קורא מיוחד על התחזקות בתורה באותם ימים קשים, וכך כתב שם בתחילת דבריו: "אחינו בית ישראל, צפירת האזעקה אשר קולה מחריד לבבות, ומבשר על התקפת אויב אדיר וחזק הקרובה לבוא

במהירות הבזק, ומזהירה את העם להשמר מפניה במקלטים ושאר אמצעי ההגנה וההצלה, אשר אנחנו שומעים יום יום בתקופה הטרופה ומטורפת הזאת, צריכה להזכירנו ולהשמיע לאזננו את אותה צפירת האזעקה היוצאת מהתורה הקדושה, אשר היא צורחת בקול מחריד ומזהירה אותנו יום יום וצועקת ואומרת: "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה", אשר לדאבוננו אוזננו אטומות ואינן שומעות את הצפירה הקדושה והרוחנית, עד שתבוא הצפירה הטבעית, או יותר נכון הבלתי טבעית, כי הן אמת הוצרכו לצפירה הזאת ע"י שינוי המהלך הטבעי שנשתנה ע"י שלטון העריצות והפראות של חיות הטרף שנתלבשו בצורות בני אדם, להשחית את העולם ולהשמר ולהזהר מפניהם, הותקנו בתקופה הזאת מכשירי צפירת אזעקה אשר קולם נשמע באזננו, ומחריד לבותינו. אנו ביחוד עם ישראל אשר האויב האדיר הזה שם אותנו למטרה לכלות את חציו ופצצותיו בנו, ולהשמיד ח"ו את השארית הנמצאה, הצפירה הגשמית הזאת צריכה לפתוח את אזננו האטומות, ולהשמיענו אותה הצפירה הקדושה הכתובה בתורה, הצועקת ומזהירה אותנו שאם ח"ו לא נשמור לעשות את כל הכתוב בתורה נהיה מעותדים לצרות רבות".

באותו לילה שהפציצו הגרמנים את חומת טוברוק נסע רבנו עם עוד רבנים להתפלל על קברות הצדיקים במירון ובצפת ולבקש רחמים על עם ישראל, התפילות נערכו מתוך דאגה רבה והיו רוויות דמע על המצב הנורא, כאשר הוא שב לירושלים מהתפילות ראו שמחה על פניו, וכששאלו בנו מדוע אתמול הרבה בבכי והיום הוא שמח, השיב: "ב"ה התפלות התקבלו", ויהי הדבר לפלא.

באותה שעה המליץ את דברי הגמ' במסכת מגילה דף י"ד: "גדולה הסרת הטבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להם לישראל, שכולם לא החזירו למוטב ואילו הסרת טבעת החזירתו למוטב", וכמו כן כאן שבתחילה בטחו כולם בעצמם, וכשנפרצה 'טבעת' טוברוק נתעוררו כולם בתשובה גדולה ושבנו לאביהם שבשמים.

חשוב לציין שלמרות שכמעט ולא עמד כח צבאי משמעותי מול צבאותיו של המפקד הנאצי רומל, וכפסע היה בינו ובין כיבוש ארץ ישראל והכחדת הישוב היהודי בו ר"ל, למרות זאת נתקיים הפסוק: "בהר ציון תהיה פליטה והיה קודש" וצבאותיו של רומל הובסו במפתיע בקרב אל עלמין והסכנה של הכיבוש הנאצי של ארץ ישראל הוסרה. מאז ועד היום מציינים כותבי קורות העיתים את הנס שאירע בשלב זה של המלחמה, וספרים רבים מציינים את תפילתם החמה של בני ארץ ישראל וביחוד של צדיקיה, שהיא זו שעמדה להם בעת צרה, למען לא יעלה כורת ח"ו על שארית ישראל.

לעת זקנותו בעת שהותו בבית בנו בבני ברק ביום פורים, מחמת קושי ההליכה, סידרו עבורו מנין לתפילת מנחה בבית. אחד האנשים שהגיע להשלים את המנין, שאל את רבנו, אם אפשר להתפלל מעט מהר כיון שעליו לחלק משלוחי מנות, והרי יש להדר במצות היום. השיב לו רבנו בחכמה: באמת הינך צודק, אכן גם לי יש עכשיו לשלוח משלוח מנות להקב"ה, "את תפילת המנחה", הבה נעשה זאת בהידור ע"י

תפילה בנחת ובמתניות.

חיבת קודש היתה לרבנו לשירת הבקשות שהיתה נאמרת מתוך התרוממות והשתפכות הנפש. סיפר בנו שבאחת הפעמים תוך כדי שירת הבקשות החלו מעט אנשים לדבר דברי שחוק והיתול, מיד הפסיק רבנו את השירה ואמר לפניו כן: "איתא בגמ' ב"ב שאבן טובה היתה תלויה על צוארו של אברהם אבינו וכל המביט בה היה מתרפא, וביאר בשו"ת הרשב"א שאבן טובה הכונה לדיבורים הטובים של אברהם אבינו שהיה מדבר בעניני אמונה עם בני אדם וזוהי היה מרפא את נפשם, תתארו לעצמכם כיצד היה נראה אדם לבוש כולו בבגדי לבן ועל בגדיו מחרוזת פנינים יקרות מאוד, אך בין פנינה לפנינה תלוי גוש פחם שחור, הרי לא יהיה ניתן ללבוש מחרוזת כזו אף שיש עליה פנינים, מחמת הפחמים שבה. כן הוא הדבר כשאומרים שירת בקשות הרי כל שבח וכל הודאה לה' היא פנינה לפניו יתברך, וכשבתוך הדברים נאמרים דברי שחוק, הרי שבין פנינה לפנינה נמצא גוש פחם, ואם כן, היאך מחרוזת כזו יכולה להתקבל לרצון לפני ה' יתברך?"

החזק במוסר

"בצעירותי ידעתי את כל ספר חובת הלבבות בעל פה" כך אמר פעם רבנו לאחד מבניו. ספרי המוסר היו שגורים תדיר על לשונו, וכל ימיו הלך לאורם. באחד המקומות כותב רבינו: והנה, העצה הנכונה לאדם שיהיה מתמיד בלמוד המוסר בכל יום חוק ולא יעבור איזה זמן מה, כי למוד המוסר הוא הרפואה המיוחדת לאדם להצילו מכל מחלות הנפש, ולהכניע את יצרו ולהודיעו איזה דרך ישכון אור, כדכתיב: "ודרך חיים תוכחות מוסר" כי בלי המוסר יכול להיות האדם נכשל בכמה ענינים שאינם טובים, ולפי דעתו חושב טובים המה, אך כאשר ילמוד האדם יפתח עיניו ויראה שהיה תועה הרבה מהדרך הישר, וספרו שהגאון רש"ל היה מביא כל יום איש אחד מוכיח שיוכיחנו כל יום במוסרים כאשר יוכיח את איש פשוט. וכן אנו נוהגים בעזרה"ת עם התלמידים בכל יום לפני הלמוד, לומדים שיעור מוסר, ואח"כ מתחילים הגמרא, שצריך יראה קודם החכמה. השי"ת יעזרנו על דבר כבוד שמו.

רגיל היה רבינו להתבונן בעמקות ביופי הבריאה, ומתוך כך להגיע להתפעלות הנפש, באחת הפעמים הזדמן רבנו למקום שהיו שם פלאי בריאה נדירים, והוא אמר בהתפעלות "עכשיו אינני זקוק ללמוד מוסר חודש". התבוננות מעמיקה בעולמו של הקב"ה היתה מסילת חייו התמידית. בתוך כתביו ניתן למצוא רשימות רבות בעניני מוסר שכתב לעצמו, אף פנקס מיוחד היה לו בו רשם בפתח דבריו שפנקס זה מיועד לרשום דברים שיראה למזכרת, דברים שהוא נתקל בהם בעת עיונו בספרים והם עוררו את לבו. בתוך פנקס זה העתיק את דברי הרמב"ם שכתב וז"ל:

"משקה התועלת"

"משקה שסידר אבי התעודה הרמב"ם ז"ל לחולי הנפש, בריש ספר הנמצא שחבר, והוא נדפס בסלוניקי שנת ויש"ם מדבר"ה כעזן. (הדברים מובאים בספר מדבר קדמות להחיר"א).

וז"ל: "משקה התועלת והבטחון, קח שרשי השבח, עיקרי השבח וההודאה, ועיקרי השמחה והבטחון, הסר מהם גרעיני היגון והדאגה, וקח פרח רמוני הדעת והתבונה, ושרשי ההמתנה וההסתפקות, ותכתוש הכל במכתשת השפלות, ובשל הכל בכלי הענוה, ותלוש אותם במתק שפתים, ותמרוס הכל במי החן והחסד, והשקה לחולה במחלת היאוש שני ימים בכל בקר ובכל ערב, עם ג' יעים מימי הסברה ואמצעיות, ותנקה הכל מפסולת הכעס והקפדנות, ותערב הכל בתמצית הסבלנות לרצון יתברך אדון השבח וההודאה, והשקה בכלי שבחו יתברך, וינוח החולה וישקוט", עכ"ל הרמב"ם. והוסיף רבנו בפנקסו: וראוי לשנן דברים הללו על פה, כי הם מים קרים על נפש עיפה, ועלהו לתרופה, והיתה נפשו נפש היפה, ובריות גופא".

"בכל דרכיך דעה"

"משמח את המקום, משמח את הבריות" (אבות ס"ו), מפורסם היה במידת השמחה, בקיימו מצוות שבין אדם למקום או מצוות שבין אדם לחבירו, היו רואים את פניו קורנות משמחה ואושר.

סיפר בנו שפעם בעת חוליו, לא היה יכול לקום לפנות בוקר למנינו הקבוע, והוא קם מאוחר יותר בערך בשעה שבע, ומכיון שבשעה זו לא היו מצויים מנינים סמוך לביתו, הוא ביקש מבנו שיתלווה אליו למקום רחוק יותר ששם יש מנין בשעה זו, מפאת מחלתו התארכה ההליכה זמן רב, ובמשך כחצי שעה הלך ברגל כדי להתפלל במנין. אח"כ הוא התפלל כדרכו בקודש בנחת ובשמחה, ועד שחזר לביתו עברו כשלוש שעות, במשך כל אותו יום הוא שמח שמחה עצומה, וכל מי שנכנס לביתו היה מספר לו שב"ה אע"פ שלא הרגיש טוב ולא זכה להתפלל במנינו הקבוע, בכל זאת זכה ללכת ולהתפלל במנין.

כמידת שמחתו בקיום מצוות ובמעשי חסד, כך גם היתה מידת צערו בצער הזולת. היה ידוע בבית רבנו שבימים שנפטר תלמיד חכם, הוא היה שרוי בצער, עד כדי כך שהיה הדבר משפיע על בריאותו, והיה נחלש ושוכב במיטה. באותם ימים כל הבית היה שרוי בצער ובעגמת נפש, והיה צריך לעודדו ולנחמו, מסיבה זו אירע שבני ביתו היו מעלימים ממנו לעיתים שמועות על פטירת תלמידי חכמים, מחשש שהדבר ישפיע קשות על מצב בריאותו. ואמנם אירע לעתים שכאשר נודע לו הדבר, הוא קיבל כאבים בלבו מחמת הצער, והוצרכו להביא רופא לביתו.

כמו כן, ימי בין המצרים היו אצלו ימי צער ועגמת נפש. הצער היה גדל ביום תשעה באב עד שכמעט אי אפשר היה לשוחח עמו ביום זה מחמת הבכי והצער, דממת אבל שררה בביתו ביום זה. לעומת זאת בשמחת תורה הוא היה שרוי בהתרוממות רוח ובשמחה אמיתית, עד שכל מי שהיה מצוי בסביבתו נדבק בשמחתו ושמח מאד אף הוא.

אהבת חסד

למרות התמדתו העצומה של רבנו בתורה, היה ביתו פתוח לרווחה למעשי חסד. כל ענין של חסד שהתחיל לעשותו לא עזבו עד שהיה מסיימו בשלמות הראויה, אירע פעם

להיכנס פנימה? שאל רבנו דרך החלון, והאיש השיב: תצטרך להקיף סביב הבנין ומשם הכניסה. למרות החשיכה הכבדה מצא רבנו את דרכו ונכנס אל החדר הדל. במיטה שכב איש בודד אשר לא היה לו מי שיעלה אור בחדרו, וכל שכן שלא היה מי שיכין עבורו כוס תה לסעוד אותו בחוליו. מיד הדליק רבנו את הפרימוס והכין לחולה שתיה חמה ומעוררת, אחרי זמן קצר משראה שהאיש חש בשיפור קל, הוא יצא להביא את הרופא. כל זמן הבדיקה המתין לשמוע מה בפיו, ולאחר מכן יצא ללוות את הרופא לביתו, ורק לאחר שהחולה קיבל את התרופה, שב לביתו.

סיפר אחד מתלמידי רבנו שכשהגיע לביתו להבחן אצלו לדיינות מצאו שהיה יושב ולומד בחצר ביתו, וכך בחנו רבנו כשהם יושבים במרפסת ולומדים. כשסיים, אמר לו: אמנם עכשיו יכול אני לחתום לך על התעודה בכתב ידי, אבל אם ברצונך שתהיה גם חותמת על התעודה, נסה נא לבוא בזמן אחר, כיון שכעת הרבנית נחה בבית וחושש אני להיכנס מחשש שמא היא תתעורר.

באחת הפעמים הגיע אחד מהעולים החדשים לבית רבנו כדי להבחן לדיינות, כשהתברר לרבנו שאותו אדם יצא באותו בוקר בשעה מוקדמת מהעיר צפת, אמר לו: בודאי עדיין לא הספקת לאכול ארוחת בוקר, על כן אינני מסכים שתיבחן אצלי בשעה שאתה רעב, תיכף הכין בעצמו עבורו ארוחת בוקר. ולאחר שסעד את ליבו, החל לדבר עימו בלימוד, ומצא שהוא תלמיד חכם גדול. עולים אלו מרוב עניותם היו לבושים בבגדים פשוטים ביותר שאינם מכבדים את בעליהם כלל, אמר לו רבנו: כיון שעכשיו צריך אתה ללכת לועדת הקבלה, ושם מתרשמים כיצד האדם נראה, לכן לא כדאי שתלך בבגדים אלו, אלא קח את בגדי וכך יתייחסו אליך בכבוד, וכך יצא אותו אדם לועדת הקבלה לבוש בבגדי רבנו ובכובעו כשהוא מצויד בהמלצה חמה.

בערב פסח עשה רבנו הגעלת כלים פרטית בחצר ביתו, שכניו שנוכחו שהוא עושה הגעלת כלים הביאו אף הם את כליהם. פעמים שהיו מביאים את הכלים במצב שלא היו ראויים להגעלה ורבנו יחד עם בניו עסקו בניקוי הכלים הללו. וכך חזר הדבר על עצמו מידי שנה בשנה.

הצנע לכת והסתפקות במועט

כשם שהיה רבנו גאון בתורה, כך היה גם גאון בפשטות ובהצנע לכת, דירתו היתה בת שני חדרים, שהדלות היתה זועקת מהם. גם ברהיטים ובכלים הסתפק במועט והחזיק בביתו רק את הדברים ההכרחיים, למרות זאת אישיותו הקורנת והלבבית השרתה אורה מיוחדת על כל סביביו עד שהיה נדמה שזו הדירה היפה ביותר, רושם זה היה כה מוחשי עד שרק לאחר פטירתו ניתן היה להבחין כי בעצם זוהי דירה פשוטה ודלה עד מאוד.

לדירה זו היתה כניסה מרחוב אחד, ויציאה מצדו השני של הרחוב, ניתן היה לראות בעל מלאכה אחד שבאופן קבוע היה נכנס עם כליו לביתו של רבינו ברצותו לקצר את הדרך, למרות ההפרעה שבדבר לא העיר לו רבינו מאומה.

אף הדירה שגר בה לא היתה שלו אלא בשכירות, ואף באותם זמנים ששימש כדיין ולכאורה היה ריווח ביתה בכל זאת

שאלמנה שהגיעה לביתו לשפוך את ליבה, ישבה במשך כשלוש רבעי שעה וסיפרה סיפורים, ורבנו למרות שזמנו היה יקר לו מאד ישב בנחת כשהוא משתתף ומקשיב לכל סיפוריה. למחרת הגיעה שוב אותה אשה עם אותם סיפורים והיא סיפרה אותם במשך זמן רב. והנה, כאשר הגיעה אותה אשה בשלישית עם אותן מעשיות, ביקש אחד מבניו של רבנו להעיר לה שזמנו של רבנו יקר, ומדוע עליה לחזור בכל יום על אותם סיפורים? אך רבנו אמר לו מיד: בני, אינך יודע מהי נפש אלמנה, אפילו אם במשך שנה שלימה היא תבוא ותספר אותם סיפורים, לא אומר לה מילה.

סיפר בעל חנות בשוק מחנה יהודה לאחד מבניו של רבנו: באותו יום שבני התחתן היה אמור להתחתן בירושלים בנו של אחד מגדולי הגבירים, והיה הדבר מובן מאליו שכל הרבנים ילכו להשתתף באותה חתונה חשובה, ולא יהיה מי שישמח את ליבי בחתונת בני. והנה, למרבה הפלא הגיע רבנו וסידר קידושין ובמשך כל החתונה רקד ושימח את החתן, "רבי יעקב עדס היה היחיד שדאג להגיע לחתונה ולשמח את בני", סיפר אותו בעל חנות. למחרת החתונה פגש אותו גביר את רבנו ואמר לו: רק הרב היה חסר אתמול בחתונת בני. השיב לו רבנו: דוקא משום כך לא הגעתי...

כל מי שהיה בא לביתו, מלבד זאת שהיה מקבלו בסבר פנים יפות, גם לא היה נותן לו לעזוב את ביתו והיה טורח בעצמו להאכילו ולהשקותו, ואף כאשר ילד קטן נכנס לביתו היה משקהו, מכבדו במיני מתיקה, ומלווהו.

עם כל גדלותו בתורה היתה דעתו מעורבת עם הבריות. לעיתים בלכתו ברחוב היה מתעכב זמן ממושך עד שחזר לביתו, וכשבני ביתו חרדו לשלומם והלכו לחפשו היו מוצאים אותו מעודד נכה רוח בשוק או שומע את צרותיו של אחר, מעודדו, מנחמו ומשתדל לסייעו. באחד מימי שישי עזב את ביתו בשעה עשר ולא שב במשך שלש שעות ויותר, בני הבית דאגו משום שידעו שהלך לזמן קצר כדי לקנות מצרכים לכבוד שבת קודש, כשהגיע לביתו ושאלוהו היכן היה, השיב בפשטות: "עזרתי ליהודי זקן להגיע לרופא". והנה לאחר זמן התברר הסיפור המדויק באופן שבו ניכרת גדלותו, לאחר שרבנו סיים את הקניות לכבוד שבת הוא ראה אדם זקן עומד בשוק וממרר בבכי, ניגש אליו ושאלו: מה לך כי נפלו פניך? השיב לו הלה: קבעתי להיום ביקור אצל רופא העינים המפורסם ד"ר טיכו ואיני יודע היכן הוא, וחוששני לאבד את התור. מיד שכר רבנו מונית, הביאו לרופא והמתין עמו עד שהגיע תורו, בתום הביקור הוא ליווה את הזקן, ורק אח"כ חזר לביתו.

בעת מגוריו ברובע היהודי בירושלים, באחת הפעמים, בשעה שקם לתלמודו באמצע הלילה, שמע קול אנחה מאחד הבתים הסמוכים, ולאחריה עוד אנחה. כאשר גברו הקולות היה ברור לו שאכן מדובר בחולה או באדם הזקוק לעזרה, בחוץ שררה חשיכת ליל, ופחד היה לעבור בסמטאות הצרות של העיר העתיקה בשעה זו שאין בהן איש. אך רבנו לא שת ליבו לכל אלה, ומיד יצא לחפש מיהו הקורא לעזרה. הוא עקב אחרי קולות האנחה והגיע לחלון שפנה אל הרחוב היורד אל הכותל, אולם הכניסה לבית לא נראתה כלל. איך אוכל

העדיף לתמוך בתלמידי חכמים כדי שיוכלו ללמוד בשלוחה מאשר לשפר את תנאי מגוריו. לא אחת כשרצו להכניס למטבח מכשיר שכבר התקבל אצל רוב בני אדם, הגיב: הפחד שלי ממותרות הוא שאחרי שאתרגל אליהם לא אוכל להסתדר בלעדיהם.

את העוני הגדול שבו היה שרוי במשך שנים ארוכות אפשר לראות ממכתב שכתב רבנו לר' ישעיה ד"ן בחודש כסליו שנת תש"ג. במכתב זה מודה לו רבנו על שעשה עימו הסכם יששכר וזבולון, וכך הוא כותב:

"אחרי עטרת החיים והשלום, הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי, להגיש לכבודך את תודתי ואת ברכותי הלבביות, על עזרתך לי בעת צרה, אשר העיר ה' את רוחך הטובה והנדיבה להחזיק בידי בתור יששכר וזבולון, ובעת אשר נפגשנו בעיה"ק ירושת"ו ביום כ"ב לחודש חשוון, הגדלת חסדך והודעתני את אשר עם לבבך הטוב, שרצונך לקבוע לי חזק בסך שני לא"י כל חדש, בתנאי שכנגד זה אקבע לימוד שתי שעות לשבוע בתלמוד בשליחותך, כי שלוחו של אדם כמותו, וקבלתי מידך הטובה שני לא"י. והנני מודה לך מאד ומברכך מעמקי לבבי.

והנה, אז אמרתי בלבי דרך רמז: "ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים", כי אני יעקב הקטן הייתי הולך לדרכי לשיבה ופגע בי מלאך שליח מאת השי"ת, הוא כבודך ידידי היקר, שהנך מלאך טוב ושליח ההשגחה העליונה לעזור לי בעת צרתי בעתות כאלו, ישלם ה' פעלך הטוב ותהי משכורתך שלימה וכו', ויקוים בך מה שכתוב "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר", שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך".

ענות חן

בלימודו שהיה לומד מידי לילה עם חברותא עד אור הבוקר, היה לומד אף את תורת הח"ן כאשר לימוד זה הוסתר מאוד. בנו סיפר שאכן בכל בוקר הוא היה רואה ספרים על השולחן וביניהם ספרי קבלה רבים, וכששאלהו על ספרי הקבלה, השיב: שידוע שזו סגולה לשמירה... את לימודו זה הסתיר מאוד, ובחיי לא היה ידוע שעסק בלימוד זה, אולם לאחר פטירתו נמצאו ברשותו כתבים בקבלה, ובהם ניתן לראות את שליטתו הגדולה בתורת הנסתר.

לא פעם היה אפשר למצוא את רבנו משתתף בשיעור של אחד מחבריו, יושב ומקשיב לכל מילה כאילו הוא יושב לפני רבו. אחד מגדולי רבני ירושלים סיפר כי לאחר שהוציא לאור את חיבורו נפגש עם רבנו, ומרוב שמחת התורה על חיבורו חדש שיצא לאור החל רבנו לחבקו ולנשקו, וכך היה תמיד שמח שמחה אמיתית בשמחתם של אחרים.

*

לוחם מלחמתה של תורה

מסכת חייו של רבנו היתה תורה שלמה, קדושתו, צדקתו וענותנותו לא יתוארו במילים. הוד של קדושה היה נסוך על כל צעדי ועל כל מעשיו בחיים. השראה של נעימות השרה רבנו על כל הסובבים אותו. אך אם בחייו הפרטיים הוא היה רך כקנה, הרי כשהענין היה נוגע לכבוד שמים היה קשה כארז, תקיף בדעתו, לא חת מפני איש, ולחם כארי את

מלחמתה של תורה.

בהקדמת בני המחבר סופר על עמידתו האיתנה נגד עירוב קודש בחול מה מאוד מתאימים הדברים למה שנמצא בין כתביו שהשאיר בדברי אגדה בענין זה של תערובת לימודי חול:

"בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות". יש לרמוז כאן כי המנורה היא רמז לרב שהוא מאיר עיני התלמידים בהלכה עד שאמרו: רבי נהוראי, שמאיר עיני התלמידים בהלכה.

"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", כאן רמז לתלמידים שהם מכונים בשם נרות שיהיו תמיד פניהם ועיניהם וליבם לרבם, כדכתיב: "והיו עיניך רואות את מוריד", שישמו ליבם ללכת בדרכי רבם ולא לנטות ימין ושמאל מדרך רבם. והנה, כאן אזהרה לתלמידים, אמנם ישנה עוד אזהרה לרב והיא מ"ש: "ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד", כאן רמז ואזהרה שיזהרו המורים והמדריכים את התלמידים שלא ילמדו אותם לימודים זרים המדיחים את התלמידים מדרך הקודש מעל אביהם שבשמים, ומחשיכים את אור הנשמה הקדושה של התלמידים. ואלו הלימודים הזרים הם מכונים בשם שמן עכור שכולו שמרים, שמחשיכים ואינם מאירים כשידליקו אותם בנר היא הנשמה הקדושה, כדכתיב "נר ה' נשמת אדם", ורק צריך שיזהרו להדליק בנר הקדוש הזה רק שמן זית זך שהיא התורה הקדושה דכתיב בה אורה זו תורה.

"להעלות נר תמיד" שע"י שיהיה הלימוד רק בתורה אז יתמידו התלמידים ללכת בדרכי התורה והמסורה וישמרו דרך ה' הן בילדותם והן בגדלותם, וכתוב: "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה". לא כן כאשר מערבים לתלמיד לימודי חול ולימודים זרים עם הלימוד הקדוש, אז יש לדאוג הרבה פן לא יעלה הנר תמיד שהלימודים הזרים יכבו ויחשיכו גם את לימודי הקודש ויתקלקל הילד, ואין צריך לומר אם יהיה כל לימודו של התלמיד בלימודים זרים שלא ידע את דרך ה'.

תמיד היה משתדל להשפיע על אנשים שיכניסו את ילדיהם רק לחינוך טהור, ושלא ימשכו אחר תענועי דמיון של השפה העברית וכדומה, באחת ההזדמנויות כשידבר נגד בתי הספר של החילוניים, זעק את כאבו על מאות ילדים המסתובבים ללא תורה, וכך הוא אמר:

"ובכן רבותי כמה ראוי לנו להצטער כי בעוונותינו הרבים בזמננו כמה מאות תינוקות וילדים הם שמסתובבים ללא תורה וללא דרך ארץ, בשווקים וברחובות יהלכון בלי שום חנוך, וגם אותם ההולכים לבתי הספר בעוה"ר הם מתחנכים חנוך רע בבתי הספר של הזרים, וגם בעוה"ר אפילו בבתי הספר של החפשים גם כן מתחנכים חנוך נגד תורתנו הקדושה ורק אוחזים שפתם בידם שפה עברית, והשליכו התורה אחרי גוים ועוברים על דברי תורה בגלוי, לא תפילה ולא תפילין, וחילול שבת וכו' אוי לעינים שכך רואות אוי לנו שכך עלתה בימינו, דעו רבותי! שכל הצרות הבאות עלינו הכל הוא בעון זה, והלא תדעו מה הוא הדבר שגרם קיום עם ישראל בעולם למרות כל הצרות והשמדות שעברו עלינו,

אותו לב שהיה מלא צמאון - שלא ניתן להרוותו - לתורה, לא עמד בעומס הגדול, ומוחו שלא נח אף לרגע מעמל התורה, נשטף בדם ליבו, ושניהם פסקו את עבודת הקודש שלהם, בעש"ק פרשת מטות ז"ך תמוז תשכ"ג.

פלא גדול כיצד סובבו מן השמים שמקום קבורתו היה כפי רצונו. באחת השנים הגיע רבנו לביתו וכולו היה מלא התרגשות והתפעלות, כששאלוהו לפשר הדבר השיב: עכשיו הייתי בנחלת ציון לבקר את אחד מצדיקי ירושלים, חכם אצלן עטיה ע"ה, ראיתי שוכב במיטה, והיו ממש איבריו מתפוררים מרוב יסורים, ובאותו זמן היה שר שירי בקשות של שבת בשמחה עצומה ופניו מאירות, רבנו כה התרגש ממעשה זה של קבלת דין שמים באהבה עד שהתבטא: "הלואי ואזכה להיקבר על ידו" ואכן בדרך פלאית, כשבאו לחפש קבר עבור רבנו, היה זה במוצש"ק, ובחשיכה כמעט שלא ניתן היה לראות דבר, וכך הוחלט על מקום קבורה מסוים, והנה למחרת לאור היום, התברר שקברו של רבנו סמוך ממש לקברו של רבי אצלן עטיה זצוק"ל, ועל כך נאמר "רצון יראיו יעשה". (תולדות מתוך הקדמה לשו"ת "חדות יעקב"). המשך בשבוע הבא (פ' דברים): פרקים מתוך תולדותיו.

האם לא התורה הקרושה שעליה הורגנו כל היום? האם יעלה על הדעת שהשפה היא העיקר? דעו רבותי! שמי שמוסר בניו לחינוך זר הרי הוא שורף את נשמתם ויותר רע מההורג בניו בידיו".

ימי האחרונים

בשנת ס"ה לחייו, כשהוא עדין במלא כוחותיו, ער ורענן, שואל ומשיב, מורה ופוסק, לקה בשטף דם במוחו, ואושפז בבית החולים "שערי צדק" בירושלים. בשעות הראשונות לאחר שלקה במוחו כאשר כבר הרגיש חולשה רבה בראשו ביקש מבנו שילמד לפניו בשו"ע, שכל ימיו הלך לאורו ושלא היה יכול להיפרד ממנו אף ברגעים קשים אלו. בנו פתח והחל לקרוא, וכשהגיע להלכה מסוימת שבה נאמר: "אם אביו נפטר וכו'" דילג על הלכה זו, אולם רבנו אף שלא היה ער לגמרי העיר לו מיד, למה דילגת על הלכה... כמאה ושלושים ימי סבל ויסורים קשים עברו על רבנו, והוא קיבלם באהבה כאשר שום אנחה לא נשמעה מפיו. תלמידיו הרבים בכל המקומות הרבו בתפילה ובתחנונים למען בריאותו. אולם לבו הגדול, שהיה מלא חמלה ורחמים, לב שהיה מלא תשוקה עילאית בעבודת ה' וערגה ללא גבול,

זכרון לצדיקים

כ"א תמוז תרצ"ג: כ"ק רבי אברהם מתתיהו ב"ר מנחם נחום פרידמאן זצוק"ל משטפנשט

ומרן זי"ע שימש להם כאב רחמן ופטרון נאמן בהשגחו על חינוכם, והפעמים הבודדות שמרן זי"ע יצא מחוץ לגבולות רומניה היה זה לרגל נישואיהם שהתקיימו ברוסיה וגאליציה, והוא היה ה"עומד" מצדם.

בפטירת אביו -"ד כסלו תרכ"ט - והוא א"ך שנה בלבד, מילא אחרי הפצרות מרובות ובהסכמת דודו רבינו אדה"ז מסא"ג את מקום אביו באדמו"רות, וישב על כסא מלכותו קרוב לששים וחמש שנה עד יום הסתלקותו מעלמא הדין ביום כ"א תמוז תרצ"ג ונטמן בשטעפינעשט. בה' חשוון תשכ"ט הועלה ארונו לארץ ישראל והוטמן בחלקת הקברים של צדיקי ריז"ן בנחלת יצחק שבתל אביב.

בפטירתו פסקה השושלת כי נסתלק ללא בנים ולא הניח אחריו ממלא מקום.

מרב גדולת צדקתו, קדושתו ופרישתו של האיש הקדוש הזה, השפעתו על יהודי רומני' היתה עצומה, וחסידיו נאמדו באלפים רבים, והוגדר כדמות לאומית ליהדות זו. (נר ישראל - ריז"ן - ו)

רבי אברהם מתתיהו משטעפינעשט זי"ע בן רבי מנחם נחום, רבינו אדה"ז משטעפינעשט זי"ע. בן רבינו מריז"ן זי"ע.

נולד בחנוכה תר"ז-ח, נפטר כ"א תמוז תרצ"ג. בתשכ"ט הועלה ארונו לארץ ישראל בנחלת יצחק תל אביב.

ראשית חינוכו קיבל עוד מזקיניו זי"ע בחצה"ק בסא"ג, ואחריו אצל אביו שעבר לגור בשטעפינעשט אשר במולדובה.

בח"י חשוון תרכ"ב נשא את בתו של רבי יצחק רייך חתן רבי אשר מרופשיטץ זי"ע, וכעבור י"א שנה ולא ילדה לו, גירשה, ונשא בשני' את בת דודו הרבנית שרה צפורה בת רבי יוסף מונזוהן חתן רבינו מריז"ן זי"ע, שנתאלמנה מבעלה הרה"ח רבי אהרן שור מבארדיטשוב. עם נשואיה למרן זי"ע הביאה אתה להיכלו את שלשת ילדיה הקטנים שנולדו מבעלה הראשון,

מפרקי תולדותיו

זו, דיך בהזכרת השם "שטעפינעשט" למכיריה ומוקיריה, ועיניי הזוכרים זולגות דמעות מזכרונות העבר הגדול, ופיהם אינו נפסק מלספר ומלהלל את גודל קדושת מרן ששכן בתוכם.

אמנם שבששים וחמש שנות נשיאותו לא אמר אף פעם תורה ברבים, וגם שיחת חולין של ת"ח כמעט ולא נשמע ממנו כי כל דבוריו היו מדודות וספורות, עכ"ז חלו מפניו כל הארץ, ומכל קצוי המדינה נהרו אליו רבבות מישראל ביניהם גדולי

מאורו ופארו של יהדות רומניה היה מרן זי"ע, כמו שכותב הגאון הגדול המפורסם רבי בצלאל זאב שפרן זצ"ל אבד"ק בקוי בספרו שו"ת הרב"ז (ח"א י"ד סי' קט"ז) וז"ל: "ומי לא ידע כמה גדול כוחו של אותו זקן קדוש ישראל בן מלכי קדם, מאן מלכי רבנן, העובד את ה' ביראה ואהבה וירא את ה' מאד, וגם נשיא אלוקים הוא בתוכנו פאר מדינתנו, קדוש ה' מכובד זקן ונשיא פנים".

תהילותיו ופארותיו רבו בקהל חסידים ובפי יוצאי חבל ארץ

הרבנים, חסידים ואנשי מעשה, להסתופף בצילו וליהנות מאורו.

*

לידתו ושבועות נעוריו

מרן רבי אברהם מתתיהו זי"ע נולד לאביו רבינו אדה"ז משטעפינעשט בזאת חנוכה תר"ח. ושמעתי מפי הרה"ח הישיש רבי שאול כהנא ז"ל, שכשנכנס רבינו מרוזין זי"ע עם אבי הילד רבינו אדה"ז משטעפינעשט, אל היולדת לברך אותה בברכת מז"ט וראה את הילד, פנה ואמר לאבי הילד, כשתכניסו לבריתו של אאע"ה יקרא שמו "אברהם מתתיהו", אברהם ע"ש זקני המלאך הק' זי"ע, ו"מתתיהו כי הזמן גרמא", וסיים רבינו זי"ע "ויהיה בעל כח כמו מתתיהו כהן גדול". ומוסיף החסיד הנ"ל לספר, שהרמז שבדברי רבינו זי"ע הובן במרוצת השנים ואכן נתקיימה בו ברכת זקנו זי"ע, כי למרות כל עוצם פרישתו וטהרתו ויגיעתו ועמלו העל אנושי בעבודת קונו ית' בצירוף מיעוט אכילתו באופן נורא (וכפי שיסופר עוד להלן בעזה"י), ובכל זאת זכה מרן זי"ע להגיע לגבורות כבן פ"ו שנים היה בהסתלקותו ולא נודע שביקר אי פעם אצל רופא.

תיאור על ימי ילדותו נתפרסם אחר הסתלקותו בעיתונים ע"י אחד ממכיריו מאותו תקופה, וזהו תרגומו: מבין חרכי עיניו של ילד חכם זה שהיה מפליא את רואיו גם ביפייפותו החיצוני היה קורן זיו חכמה ותמימות, ופניו היו דומות למלאך ד' צבאות ובחזותו הראה סימן של השם "ישראל" והתעמקות בתורה, הרבה פעמים לקח חבל בשיחות החסידים הזקנים, וישב דומם בדרך ארץ ובנימוס והקשיב להרצאת הדברים שאחד מגדולי החסידים היה רגיל לספר. השלים ידיעה רבה בספרות היהדות והתעמק בה, ואין זה פלא שכל שיחותיו עצותיו ופסקיו היו כולם בנויים ונובעים ממקורות התורה והתלמודים.

בצלו של אביו הק'

אחר נישואיו ישב סמוך על שלחן אביו הק' בשטעפינעשט, אשר האציל מהודו עליו, באותו זמן עלה ונתעלה בקדושה יתירה וכעדותו הנאמנה של אביו זי"ע. וכה סיפר הגה"ח רבי בן ציון רחמן ז"ל, בהיותו כבן י"ט בעת שהשתתף בחתונה הגדולה של כ"ק מרן אדמו"ר ה"פחד יצחק" זי"ע עם בת הרה"ק רבי יוחנן מראחמיסטריווקא זי"ע המפורסמת בקהל חסידים בשם "חתונת חאטיין" בה השתתפו אלפי חסידים מכל קצוי רוסיה גאליציא ובוקובינא בראשות האדמו"רים צדיקי הדור, ומרן זי"ע שהגיע באיחור קצת לחתונה פילס לו בקושי דרך בין הקהל הרב כדי למסור ברכתו למחותנים, אביו הק' שהבחין כזה ממקום מושבו בשלחן המסובים בראש, קם ממקומו והכריז: "פנו דרך לבני יחידי הקדוש", עם השמע ההכרזה פנה זקן הצדיקים דוד הכלה הרה"ק ר"ר אהרן מטשערנוביל זי"ע שישב בראש השולחן ושאל כמתמיה, "מי הוא זה הבן יחיד הקדוש"? בהתקרב מרן אל השלחן, הרים הרה"ק טטשערנוביל את גבות עיניו בהביטו בעין חודרת על מרן, ונחה דעתו והפטיר: "א, א, א". כמאשר את הדברים.

גם הרה"ג רבי נחום שמריהו שכטר ז"ל אבד"ק הואש מביא בהספדו על מרן זי"ע בספר "עניית אמך" מה ששמע מפי זקן החסידים בימיו, הרה"ח המופלא רבי משה דינוויצער ע"ה, שבימי נעוריו הלך באיזה ערב לרבו אדה"ז משטעפינעשט, בהכנסו שאל אותו רבו, האם היית אצל בני הרב ר' מתתיהו? השיב רבי משה, כי זה עתה הוא בא ממנו, שאלו אדה"ז, מה הוא עושה? ויענהו כי ראהו קורא ק"ש שעל המטה, אמר לו אדה"ז זי"ע בזה"ל: "תדע כי מתתיהו הוא אדם השלם".

רועה נאמן לבית ישראל

צילו והודו של מרן זי"ע היה פרוס על כל באי ויושבי החצר, ולא לחינם נהרו אליה רבים וטובים שחשקה נפשם להתעלות בתורה ובדרכי עבודת השי"ת. בביהמ"ד של החצה"ק ישבו בקביעות חבורה נכבדת של "יושבים", חסידים ואנשי מעשה בני עליה שהתנזרו מכל חמודי תבל וכל שיחם וסיגם היה אך ורק התעלות בדרכי התורה והעבודה, וכל צרכיהם ניתן להם מבית מרן זי"ע.

שמעתי מפי הרה"ג רבי מאיר הכהן בורשטין ז"ל בעמח"ס "דברי מאיר" על הרמב"ם, בנו של הרה"ג המפורסם רבי שמואל הכהן משיטיווע בעמח"ס "מנחת שבת" ועוד, שבהיותו עוד עול ימים החליט לנסוע לארה"ב, אך ידעתי שכדי לנסוע לשם בימים ההם צריכים להכין צידה לדרך, בהכירי את חצה"ק בשטעפינעשט החלטתי שזהו המקום המתאים שאוכל להצטייד כראוי, שהייתי שם שנה תמימה, ואמנם היתה שנה זאת איזה מין זריקה רוחנית, שממנה שאבתי את חיותי הרוחנית לעתיד, וסיים הרה"ג הנ"ל "על אף שעברו עלי הרבה נסיונות בארה"ב, זכיתי בזכות זה לקיים תומ"צ ולהקים דור ישרים יבורך".

הליכות נקודש

מדת הצנע לכת שהיתה נר לרגליו של מרן זי"ע, שהשתדל להסתיר מעין כל הנהגותיו וסדריו, הסתר הנהגתו מקשה לשקף ולבטא את הליכותיו ודרכיו, ונביא בכאן כמה פרטים שנרשמו ע"י מקורביו ובאי ביתו, ומרשימותיו של הר"ר יצחק חכם ששמע מפי זקני החסידים ומה ששמעתי בעצמי מפי הזקנים.

דרכו עם בוקר להשכים קום, ופנה מיד לחדרו המיוחד הסמוך לביהמ"ד והכין עצמו לתפלת שחרית. בעבודת הקודש של תפלת השחר, האריך מרן זי"ע מדי יום ביומו עד לשעות הצהרים, ורק אז הוכנס לחדרו אוכל ומשקה שיסעד את לבו. עבודה מיוחדת היתה בחצה"ק הכנת המאכלים בכל יום, הרבנית ועוזריה היו עסוקים שעות על גבי שעות בכל יום בהכנתם, כאשר ניתן האות שאפשר להיכנס לחדר מרן זי"ע, היו המשמשים מכניסים לחדרו מגשים עמוסים מכל מיני מאכל ומשקה ומניחים אותם לפני מרן זי"ע, אחרי טעימה כל שהיא שבקושי היה ניתן להבחינה, כי היה אוכל מעט מן המעט אולי כזית ליום שלם וכן היה מנהגו כשחיה, היו המשמשים מוציאים בחזרה את המגשים ומחלקים אותם בין ה"יושבים" בביהמ"ד, אשר ארוחותיהם היתה מוטלת על בית מרן זי"ע.

מלבד שעות הבוקר שהיה מרן סגור בכל יום בעבודתו הק'

בדברי הפוסקים, וכיצד משכיל להסתיר את עצמו מכולם, שלא ידעו כלל מה שהוא באמת יודע. מענין לענין שמעתי פעם מכ"ק מו"ח שליט"א האדמו"ר מסקולען, סיפור על מרן זי"ע בהיותו "בעל תורה", וכהגדרת אחד מן הגדולים "שהיה לו שליטה על התורה" להאיר לאחרים את אור התורה אפי' באין אומר ודברים. וסיפר כך: אחר מגדולי הרבנים המפורסמים ברומניה התקשה מאד בכוונת הדברים בתוס' אחד שהיה נראה לו כתמוהים ומוקשים, וכמה שטרח ויגע לא עלה לו ליישב קושייתו, בהיותו פעם אצל מרן זי"ע העיר תשומת לבו לדברי התוס' התמוהים, אמר לו מרן: תראו נא לי את התוס', הרב הנ"ל הוציא את הגמ' מארון הספרים ודפדף לאותו דף והראה את התוס' למרן, מרן זי"ע הניח אצבעו הקדושה על התוס' ועבר עם אצבעו שורה בשורה על כל דברי התוס', והרב הסתכל בתוך דברי התוס', כשגמר שאל את הרב: "נו, ס'איז אייך שוין פארענטפערט?" [נו, זה כבר מובן לכם], ענה לו הרב "לא", מרן זי"ע חזר על מעשהו כבראשונה ועבר באצבעו על דברי התוס', בתוך פעם השניה נצנץ לו במוחו של הרב איזה תירוץ מספיק ונכון בכוונת דברי התוס' כשגמר מרן את מעשהו שאלו שוב: "נו, און אצינד איז אייך שוין פארענטפערט?" [נו, זה כבר מובן לכם], "כן כן" ענה הרב מתוך התפעלות עצומה. עבודתו הגלויה

עם כל ההסתר שמרן זי"ע היה מסתתר בתוכה לבלי להראות לאחרים עבודתו הקדושה, היו בכל זאת הזדמנויות שונות אשר בהם הופיע מרן בתוך קהל עדתו שזכו המסתופפים בצלו לראות איך הקדוש הזה עובד את ה' בקדושה וטהרה, והפחד מהדר רוממותו ית' חופפת ושורה עליו. אחד מהעיתים הללו היתה שעת הקידוש בליל ש"ק, לרגשי התעלות והתרוממות הגיעו כל שומעיה, ורישומה נחרת בלבם לעולמים. וכך סיפר הרה"ג רנ"ש שכטר ב"עניית אמן": "מי שראה באיזשהו פרקים עבודתו הגלויה ראה ממש שהתגבר כארי במסירות נפש עצומה וכל עצמותיו תאמרנה ד' מי כמוך, בליל ש"ק באמרו שלום עליכם נהם כארי וחיל ורעדה אחזתו בכל גופו".

תיאור מפורט יותר ממעמד הקידוש שמעתי מפי הרה"ג רבי דוב רבינוביץ ז"ל אבד"ק וואסלוי (ואח"כ רב ביה"כ בתל אביב) וכה אמר לי: "אחר אמירת שלום עליכם בקול נהימה ורעדה כנ"ל, לפני שעמד מרן זי"ע לקחת את כוס הקידוש בידו היה באופן תמידי מחזה נורא ומאוי, מרן זי"ע נשאר עומד על מקומו, עיניו פתוחות כאשר רואים רק הלובן שבו והאישון נעלם לגמרי, והתחיל לנשום עמוק, כל נשימה ונשימה היתה מלווה בנהימה, את הנהימה הראשונה התחיל בקול נמוך ומנהימה לנהימה נתחזק קולו עד שנפל חיל ורעדה על כל הסובבים, ככה נשנו הנשימות והנהימות כעשר דקות ואז החל לרדת מקולות הנהימות עד שנשתתק לגמרי, ומיד אחר כך קיבל הכוס בידו והתחיל בקידוש היום".

וביחוד שמעתי מפ"ק כ"ק מוח"ז זי"ע מסקולען, וכך סיפר: "מי שהיה נוכח בעת אמירת שלום עליכם עד אחרי קידוש, היה יכול לקבל מושג מה שראינו מובא בספרים מעבודתו הק' של הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע בעת שעמד לשפוך שיחו

היה סוגר את עצמו כל יום כד' או ה' שעות בהם הוגה ועסק בדברי תורה וקבלה, ושום איש לא זכה להיודע במה עסק, כי לאחר לימודו היה מניח מיד הספרים במקומם בתוך הארון לבל ייודע לאיש במה עמק. והר"ר יצחק חכם מספר שהמשב"ק הרה"ח המופלג רבי שרגא פייבוש גולדנבערג ז"ל, לקח אותו פעם בתחלת "סדר" הלימודים, ואמר לו תוכל לשמוע עכשיו איך שהרבי פותח את ארון המפרים להוציא את ספרי הלימוד, ואמנם שמענו אז את קול המפתחות בעת פתיחת ארון הפפרים. אבל לא ראינו כלום, רק שמענו. כן שמע הר"ר יצחק מאת הרה"ג החסיד רבי נחום ליבערזוהן זצ"ל ממקורביו הנאמנים של מרן זי"ע, שנכנס פעם וראה על שולחנו של מרן ספר קבלה חשוב מאד, הוא פתח את הספר לראות שם מחברו, וסגר אותו מיד, מרן זי"ע שהבחין בדבר לא הגיב כלום על מעשהו, אבל מסיים רבי נחום ז"ל מאז אותו מעשה כבר לא זכיתי ל"גילוי" כזה שיהיה מונח איזה ספר על השלחן, כי הכל היה אצלו בשיא ההצנע לכת.

אך למרות שלא השמיע אף פעם דברי תורה ברבים, היה ידוע כגאון נפלא הבקי בש"ס ופוסקים, במדרשים ובשאר מכמני התורה. וכה כותב הרה"ג רבי נחום שמריהו שכטר ז"ל אבד"ק הואש בהספדו "עניית אמן": "ודכירנא כי שמעתי מפי התורני המופלג הרב רבי זלמן יוסף שו"ב ז"ל מהערלווי - שאגב, היה מפורסם כתלמיד חכם מופלג, עד כדי כך שכל הרבנים עמדו לפניו, והיה חסיד נלהב של מרן זי"ע, היה תמיד מתלווה אל מרן בכל מסעותיו, - ופעם אחת אמר רבי זלמן יוסף איזה "מדרש" לפני מרן, תיכף אמר לו מרן זי"ע: "זה מדרש? גם אני הייתי רוצה לראותו", אך רבי זלמן יוסף לא זכר איה מקומו, אבל עליו היה כבר לברר מקור מקומו, ולאחר שחיפש וחקר מצא שראה המאמר שהזכיר בספר "מדרש פנחס" של הרה"ק ר"ר פנחס מקאריץ זי"ע, ואז הבין למה מרן זי"ע התפלא ואמר "זה מדרש?".

וכך מספר הר"ר יצחק חכם, ששמע מהגה"ח רבי בן ציון רחמן ז"ל מעשה ששמע מהרה"ג הישיש הרב זילבערמאן מצפת שהיה מחסידי שטעפינעשט הנלהבים, הרב זילבערמאן היה נוסע מצפת לשטעפינעשט לחסות בצל מרן זי"ע והיה שוהה כמה חדשים בשטעפינעשט לפני שחזר לארה"ק, פעם בשהותו בשטעפינעשט אירע שנפל וויכוח הלכתי בין שני רבנים גדולים שברומניה, ומאחר שהוויכוח היה נסוב על ענין של "הלכה למעשה" שנוגע לכל אחד ואחד, היו מוכרחים למצוא איזה דרך לפתור את הענין. וכיון ששני הרבנים היו חסידי מרן זי"ע החליטו שניהם כאחד לנסוע לשטעפינעשט, ולהרצות את דבריהם לפני מרן זי"ע, כשהגיעו למרן זי"ע וסיפרו לו את כל הענין, מיד פתח מרן ואמר: "מה אתם מתווכחים הרי כל הדין הזה מבואר מתוך דברי הט"ז סי' זה וזה..." ותיכף המשיך מרן לדבר מדברים אחרים, כדרכו בקודש, ופטרם לשלום.

שמחתם היתה גדולה כי להם כבר היתה תשובה ברורה בענין, ואין צורך לומר שהרבנים הנ"ל עשו שלום ביניהם, שהרי כל סברתם לא היה אלא להעמיד את הדין על בוריו, אך מעל הכל העסיקה את מחשבתם, גדלותו העצומה של מרן זי"ע בתורה, שידע מיד לכוון את הדין למה שהוזכר

לפני קונו, רעש וחרד מאד, נמס לבבו בקרבו מפני פחד ד' ומהדר גאונו, וכל העומדים בעת תפלתו סמר שערות בשרם, ואימה ופחד נפל עליהם".

ממדריגותיו

דביקות מהו? בנוסף למה שמסופר למעלה מצורת עמידתו בתפלת מוסף דראש השנה ובעת הנענועים, שאין לזה שום הבנה אחרת כי אם "התפשטות הגשמיות ודביקות בחי העולמים", נביא בזה עוד כמה דוגמאות נפלאות. בקידוש לבנה היה עומד כשעה ויותר, ומספר הר"ר יצחק חכם כשם הרב הלפרין חתנו של הגאון רבי חיים טויביש ז"ל בעל שו"ת "חיים של שלום", שפעם שהה מרן ז"ע בעיר בוטושאן, והנה הוא - הרב הלפרין - הלך לו באחת מהלילות ברחוב, ראה לפתע שהרבה אנשים רצים לכיוון מסוים, כששאל אותם לאן אתם רצים? ענו לו כולם כאחד שמרן ז"ע יצא זה עתה למרפסת הבית שהתאכסן בו, עם מנין מצומצם מהמקורבים ביותר בכדי לקדש את הלבנה. ואמנם, הרחוב מתחת המרפסת התמלא עד מהרה בקהל רב שבאו לראות. וסיפר הרב הלפרין שאז בקידוש לבנה שהוא היה נוכח בה, יכלו כולם לראות בחוש שמרן ז"ע הוא כולו רוחניות ואינו מרגיש כלל מה שמתרחש סביבו. מרן עמד ולא זז ממקומו במשך כל הזמן יותר משעה, והנה באמצע קידוש הלבנה עבר בסמוך למקום ההוא גדוד חיילים שעשו אימונים וירו מטנק למעלה באויר, הדבר נהיה כאופן פתאומי בלי שום התכוננות מצר השומעים, כמובן שמחמת יריית הטנק שהשמיעה קול רעש גדול ואדיר הזדעזע כל הקהל שנוכח במקום ונפלו כמעט לארץ, הרב הלפרין התכונן במרן וראה שלא קם ולא זע זיו כלשהו כאילו לא קרה שום דבר וכאילו שהוא לא נמצא כאן כלל.

עוד מספר הר"ר יצחק חכם, ובתחילה תיאור מפורט מחג השבועות כצל מרן ז"ע. המנהג בחג השבועות בשטעפינעשט היה שטרן ז"ע היה עולה לתורה בשלישי, וכהעליה של מרן קראו עד אחרי עשרת הדברות, ואת היתר חילקו לעוד שניים. כל התפלה התפלל מרן בחדרו המיוחד ולא היה יוצא מחדרו כ"א בעת קריאת התורה כשעלה לתורה, ולאחריה חזר לחדרו. ושוב יצא אח"כ עור הפעם בעת הגבהת ס"ת להביט ולהסתכל בספר. כשטעפינעשט היה הבעל קורא החזן רבי נפתלי, שאמר גם את ה"אקדמות" לפני קריאת התורה. הוא היה בעל קורא מצויין שקרא בנוסח כאדדיטשוב, הידוע. כולם עמדו דום כשמרן יצא מחדרו וצעד לעבר הבימה, הכל השתדלו להסתכל כצורתו שהיה נראה כמלאך אלקים, הדבר חזר ונשנה שוב בעת שיצא מרן כזמן הגבהת ס"ת. אחרי התפלה זכו המסתופפים לשהות במחיצתו ולחזות בזיו פניו הקדושים בעת הקידוש והסעודה החלבית. אח"כ התקיימה סעודת החג, מרן נכנס לביתו לפוש קמעה ויצא לשלחנו הטהור בין שעה ד' וה' אח"כ.

בשלחנו הטהור היה שר ניגון מיוחד של זקנו רבינו מריז"ן ז"ע, כשהיה שר את הניגון היה פושט צורה ולובש צורה, ניכר היה בעליל כי הוא ממש בהתפשטות הגשמיות, הכל ראו עין בעין שהוא נמצא בעולם אחר, העיניים היו פתוחות

ואך ורק הלובן היה נראה. הציבור שהתאסף לשלחנו של מרן בחג היה ציבור גדול מאד, משטעפינעשט עצמה באו מכל חלקי העיר להשתתף בשלחן הטהור אנשים וטף, ובכדי שיוכלו כל הבאים לראות את שלחנו של הרבי, הוכנו במקום ספסלים שעליהם יכלו לעמוד ולהתבונן בשלחנו. את הספסלים היו מעמידים בגובה, אחד על השני.

אירע פעם, שעלו על אחד הספסלים ציבור יותר גדול מהרגיל, ומרוב העומס נשבר הספסל ונפל כשנגררים אתו עוד כמה ספסלים שכאלה והאנשים שעמדו עליהם. מעוצמת הרעש והנפילה נבהלו כל המסתופפים, וארך כמה דקות עד שהענין סודר בחזרה, אך מרן ז"ע לא זז כלשהו ולא הרגיש כלל בהמתרחש, אז ראו כולם דביקות מהי.

כשרעה מרן להפסיק את דביקותו היה ממש צורך להתעורר, והיה נראה כמו שמישהו קם משנתו ולאט לאט הוא חוזר לאיתנו. באותו החג כשפתח מרן את עיניו הוא הסתובב אל הרה"ג רבי חיים חכם ז"ל שישב בצדו ושאל אותו בלשו"ק. "רבי חיים איהר קענט זינגענל" ענה רבי חיים "אוודאי קען איך". אמר לו מרן: "נו זינגט, אתה בחרתנו", רבי חיים התחיל בקול רם איזה מנגינה ידועה וכל העם אחרי השירה היתה אדירה וההרגשה נפלאה ומרשמת "אתה בחרתנו".

סיפר בנו חורתו הרה"ח המופלא רבי אביגדור שור ע"ה בן זוגתו הרבנית שרה צפורה ע"ה, אשר פעם אחת עוד לפני נישואיו התעורר באמצע הלילה והרגיש בריח של עשן ופיח בתוך הבית, ירד מיד ממיטתו והתחיל לחפש את מקור העשן. כשפתח את דלת חדרו של מרן ראה שהחדר שחור לגמרי מפיה שהתפשט מהמנורה הגדולה של נפט שעמדה על השולחן, על יד השולחן ישב מרן מעמיק במחשבותיו וספר פתוח לפניו ולא השגיח כלל במה שקרה, פניו וזקנו ודפי הספר היו מכוסים פיה, כאשר ניגש והתחיל לדבר אליו, או אז הזדעזע מרן כמתבייש על שנתפס ורק אז הרגיש בנעשה סביבותיו. רבי אביגדור הספיק לפני שיצא מחדרו של מרן להעיף מבט על השולחן ולראות באיזה ספר מעיין בו מרן, וראה שזה היה ספר "רזיאל המלאך".

ענוותנותו

נעתיק מענין זה מרשימותיו של הר"ר יצחק חכם, ג' סיפורים אותם שמע מפי המשב"ק הרה"ח רבי שרגא פייבוש גאלדינבערג ע"ה שהיה בעצמו ת"ח מופלג וחסיד נלהב. כשמרן היה בא בחודש כסלו לעיר יאס ושהה שם כל החודש, למרות שהיה לו שם קלויז גדול וחדש, וחדר מיוחד לתפלה ובהם הרבה ספרים, בכל זאת היה זקוק לעוד כמה ספרים שלא הביא אתו משטעפינעשט, הגבאי היה ממציא לו כמובן כל מה שביקש, שהיה מביאן מחסידיו שהתגוררו ביאס, פעם אחת אמר לו מרן שימציא לו את החומש עם פירוש הבאר מים חיים ודרש ממנו שהחומש יהיה דווקא מאיזה הוצאה מסוימת, כשראה מרן שהגבאי משתומם על ההדגשה להביא מהוצאה זו דוקא, אמר לו מרן: "די ווייסט פארוואס איך בעט נאר די הוצאה, וויל דארטין איז דא אויף דעם חומש א הסכמה פינעם ריזינער זיידע". כשהביא לו את החומש

וכשמרן יחזור יתנה לפניו צרת נפשו שעדיין לא נושע בענין בנותיו שהגיעו מכבר לפרקן. וכך עשה, כשמרן יצא מהחדר נכנס הוא פנימה וחככה שמרן יחזור. כשחזר שאל אותו מרן בתמיהה: מה אתה עושה באך היהודי שהיה ממורמר התחיל לבכות ואמר למרן כדלהלן: "היות שהרבי הוא הצדיק הדור, והרי אחז"ל צדיק גוזר והקב"ה מקיים. לכן הנני מבקש שהרבי יבטיח לי כי השנה אחתן את בנותי, כי באו מים עד נפש". כששמע מרן זי"ע מהיהודי את המלים "צדיק הדור", הרים עליו קצת את קולו ואמר לו: "וואס זאגסט, אז איך בין דער צדיק הדור? דו ווייסט ככלל וואס הייסט צדיק הדורי איך בין דער צדיק הדור?" היהודי שהיה גם פיקח הבין מיד שהוא מקלקל כמעט את כל העסק עם הביטוי הלא נכון לפי דעתו של מרן, ובכן נענה ואמר על אתר: נניח שהרבי הוא לא צדיק הדור, אבל בטח יודע הרבי מי הוא הצדיק הדור, הנה אני נותן את הקוויטעל להרבי, ואבקש מהרבי שימסרהו להצדיק הדור. מרן זי"ע נהנה מתשובתו, לפי שכך היתה דרכו בקודש תמיד היה מלביש הישועה בגורם אחר בכדי שלא יגידו עליו שהוא פועל ישועות, כי מדת הענווה היה אצלו עיקר גדול, ומרן זי"ע לקח את ידו של היהודי והצמידה ללבו מרן זי"ע בירך אותו ברפוש"ש, והשי"ת עזר לו שתוך ימים ספורים הבריא ושב לאיתנו, ורק אז נתבהר לו כוונת מרן מטשערנוביץ זי"ע ש"ביאס יש רופאים גדולים יותר".

על מעשה "פלאי פלאים" יודע הר"ר יצחק חכם לספר בפרטיות וזהו תוכנו: בזמן מלחמת העולם הראשונה, הוציא משרד הבטחון הרומני צו, אשר נשלח לכל מושלי המחוז בכל אתר ואתר ובו נאמר, כי יש לאסוף את כל אזרחי-חוץ הגרים ברומניה, ולהעבירם לטחנה ריכוז, הממשל פחד מהאזרחי-חוץ שלא יעשו צרות בזמן המלחמה, מושלי המחוז התחילו לבצע את הפקודה.

היות שמרן זי"ע ישב ברומניה כשבדו דרכו ובו כתוב כי הוא בא טסא"ג שהיתה מחבל ארץ אסטרייך בוקוינה, באו שני שליחים ממושל המחוז מעיר בוטושאן - שששעפינעשט היתה שייכת לה - ופקודה בידיהם, שהרבי צריך לארוז את חפציו האישיים בלבד ולנסוע אתם אל המושל אשר בבוטושאן, ומשם יעבירו אותו ואת בני ביתו לטחנה ריכוז כמו כל אזרחי-חוץ במדינה, וזאת למרות אשר בששעפינעשט היתה להרבי חצר גדולה ובה בנינים רבים - ומה מחכה לו שם במחנה ריכוז, אבל החוק אינו מתייחס בכלל לכל זה.

כמוכן שכל תושבי העיר התנגדו ולא נתנו לנגוע בחרבי, כולם רצו לחצה"ק כדי להצילו ולמנוע מאנשי החיל לקחת את רבם הקדוש, כולם התאספו אנשים נשים וטף. פתאום איקלע להעיר, יהודי עשיר מאד, בעל קרקעות רבות במדינה בשם טילשטיין. אחוזתו - בה היה גר - היתה גם היא במחוז בוטושאן והוא הכיר מקרוב את מושל המחוז וכל שאר האנשים הגדולים בממשל. אדון מילשטיין לא היה דתי ואפילו לא מסורת, הוא לא הכיר את מרן זי"ע ולא מצא לנכון לנסוע אליו אף פעם. כשראה שכולם רצים לכיוון אחד, רץ גם הוא, הוא התעניין לדעת מה קורה שם בחצר הרבי, הסבירו לו, כי באו לקחת את הרבי למושל המחוז ומשם למחנה ריכוז וכמוכן שהצבור מתנגדים לתכנית זו.

קבלו מרן זי"ע מידו בעמדו בהקלויז, ועל המקום פתח מרן את החומש והסתכל בו. שם כאותו עמוד היה קטע קשה בבאמ"ח על דרך הסוד, והעיר אחד בשולי הגליון לפרש דבריו, מרן העיך מבט בתוך הפירוש, ובפנותו אל הרב שרגא פייבוש ז"ל שאלו: "ווי גיפעלט דיר דער פירוש אויפץ באר מים חיים אויף דעם פסוק"ד אחרי שהסתכל בדברי הבאמ"ח ובהפירוש, ענה רבי שרגא פייבוש ז"ל: "רבי! אינני מבין לא את הבאר מים חיים ולא את הפירוש". מרן זי"ע לא הגיב מאומה, הוא השאיר את רבי שרגא פייבוש בהקלויז והוא נכנס לחדרו טבלי לדבר עוד ע"ז.

רבי שרגא פייבוש אמר לר' יצחק חכם, מרן זי"ע לא רצה להגיד לי שהוא בן יודע, מתוך ענוותנותו היתרתא. איש אחד מחסידי שטעפינעשט שהיה גר בעיר "דורהוי" היה לו משפט קשה, הוא התקשר בטלפון לביתו של מרן זי"ע לשטעפינעשט, והיה בטוח שהמשב"ק ירים את הטלפון, למזלו הרים מרן זי"ע בעצמו את השפופרת. ברגע שנשמע הקול מעבר לקו, אמר האיש המדבר: "אני זקוק להרבי באופן דחוף", לא ידע האיש כי מרן היה זה שהרים את הטלפון ושוחח עמו. כששמע מרן זי"ע את בקשתו השיב לו: "דא בין איך פרידמאן, וואס ורילסטווי", האיש שלא עלה על דעתו שמרן מדבר, לא זכר שלמרן קוראים פרידמאן ולכן אמר: "אבל אני צריך את הרבי", ושוב עונה לו מרן זי"ע: "דא בין איך פרידמאן", והוא בשלו: "אבל אני זקוק להרבי", האיש שהיה מבוהל לרגל משפטו לא זיהה את הקול וחשב שמישהו מהבית עונה לו, כשראה מרן שאין לדבר סוף, אכזר למשמשו רבי שרגא פייבוש ע"ה: "גיי זאג איהם אז איך קום צים טעליפאן" רבי שרגא פייבוש עשה כפי שנצטווה, ואמר להוא, הנה הרבי בא מיד לדבר אתך, מרן זי"ע נטל בשנית את השפופרת ודיבר עם האיש אשר ביקש את עזרתו שיתפלל עליו. כ"כ היה נזהר שלא להוציא מפיו שהוא "הרבי".

מעשה ביהודי אחד, חסיד שטעפינעשט, שהיה ירא שמים מרבים ות"ח, והתפרנס מחנות ספרים בעיר יאס. היו לו לאותו יהודי מספר בנות שהגיעו לפרק "בתולה נשאת" ולא הצליח למצוא להם בימים ההם שידוך הגון, וכך יום רודף יום, ושנה שנה והישועה עדיין רחוקה, והגם שתינה את צרתו לפני מרן זי"ע, ומרן בירך אותו תמיד כדרכו בקושיא: "דער אייבירשטער זאל דיר העלפין ובו", עכ"ז עברו כמה שנים ועדיין לא נושע. אמר לו פעם רבי שרגא פייבוש ע"ה שמע נא לעצתי, הנה י"ד כסלו יומא דהילולא דמר אביו רבינו אדה"ז זי"ע הוא עת רצון מיוחד שיכולים לפעול ישועה אצל מרן, תנסה לעורר רחמים ביום הזה. בדרך כלל בכל יום לא היה מרן מקבל האנשים שצבאו על דלתי ביתו כ"א אחרי שהתפלל וטעם משהו, וב"ד כסלו רק אחרי שחזר מרן מהציון הקדוש של אביו זי"ע היה אפשר ליכנס אליו. אותו יהודי ביקש מרבי שרגא פייבוש שהוא רוצה ליכנס אל מרן בקודש פנימה דווקא לפני שנוסע על הציון, רבי שרגא פייבוש שצרתו של היהודי נגעה ללבו יעץ לו שבסוף התפלה אחרי "עלינו לשבח" בעת שמרן יוצא מחדרו המיוחד לכיוון הקלויז לאמור קדיש בציבור, הוא יכניס אותו לחדרו של מרן,

מילשטיין בשלו, מתחילה הוא דיבר בתחנונים, ולבסוף הוא אמר לו במילים ספורות ובקיצור, תמורת זה שאתה משחרר את הרבי תקבל ממני סכום גדול השווה למשכורת של שנה, ואם ח"ו יקרה לך משהו הנני מתחייב לשלם לך את כל הנזק וגם תקבל ממני משכורת חודשית יותר כזוה שיש לך עכשיו מהממשלה, כטובן"שהמושל לא יכול היה לסרב להצעה מפתה שכזו, ובפרט שראה על אתר מנה יפה שלא ראה מימיו והוא המכים לשחרר נזיד את הרבי, ולקח על עצמו את הסיכון.

כשייצאו בשטחה ובששון וטוב לב מבית המושל ונסעו חזרה הביתה, פנה מרן ז"ע לאדון מילשטיין - שהיה שליח ההשגחה להצילו - ואמר לו: יש לי בקשה אליך, ברצוני שניסע כולנו חזרה לביתך - לאחיזה שלך - כי רוצה אני ללון אצלך בלילה הזה, ולמחרת אסע לביתי. כמובן שאדון מילשטיין הסכים מיד לארח את הרבי בביתו, אולם דא עקא, היות ובביתו הכל הוא לא כשר איך יוכל הרבי לטעום אפי' משהו? אך גם לזה מצאו המלווים עצה, עוד בעיר בוטושאן קנו סיר חדש וכמה כוסות, וכשהגיעו לביתו של מילשטיין, חלבו מהפרות ישר לתוך הסיר והרתיחו בחוץ בחצר, והרבי שתה קצת חלב - כי פרות, ורפת גדולה היה לו למילשטיין, ואילו הרבי הרי גם כדרך כלל לא היה אוכל יותר מכזית. בבוקר חזר ונשנה המעשה, שוב חלבו חלב, ישר לתוך הסיר הרתיחוהו בחוץ והרבי שתה מעט, מהשיריים נהנו המקורבים והמלווים שהיו אתו.

אחרי תפילת שחרית שהתפלל מרן באחוזתו של טילשטיין - וארז את חפציו והתבונן לנסוע הלאה, הזמין אליו את בעל-הבית ואת אשתו לתת להם ברכה. טרן ז"ע פנה אל אדון מילשטיין באמרו: "שאל אדוני מה חסר לך ואתן לך", טילשטיין ענה ואמר, רביז לא חסר לי מאומה וכי יש לי כל ב"ה. אשתו שעמדה לידו ושמעה מה שבעלה השיב להרבי, לא יכלה להתאפק עוד. ופרצה בקול בכי אדיר וצעקה לעבר מרן ז"ע: איך הוא אומר שלא חסר לו מאומה הרי הוא חולה אנוש! לא מזמן הוא ביקר בווינה אצל גדולי הרופאים כי החל לחוש ברע, ועשו לו בדיקות רנטגן המראים שהריאה שלו כמעט אכולה לגמרי ולא יוכל לגמור את השנה, חולה מסוכן הוא! זאת ועוד, זה רבות בשנים שאנו נשואים ואין לנו ילדים והרופאים כבר התיאשו מאתנו, והוא אומר שלא חסר לו מאומה.

(למילשטיין היה פשוט חסר את הא' ב' של החסידות, שהצדיק הוא שילט על הטבע, וא"ב מאחר שאין הרבי רופא, מה יש לו לספר לו שהוא חולה מסוכן וכי שאין לו ילדים, האם הוא מסוגל לעזור לו מאומה בענינים כאלו ששייך רק לרופאים).

כאן התנפלה האשה על הרצפה ומיררה בבכי, עד שבעלה הרגיעה ולאט לאט היא שבה לאיתנה. כשנרגעה מעט פנה מרן ז"ע אליהם ואמר בלשונו הקדוש והטהור: "איך ווינטש אייך, דעם מאן א רפואה שלימה בקרוב, און אויך אייך איהר זאלט געהאלפען ווערין פון השי"ת מיט קינדער צום לעבען" כשהיא שמעה את המילים יוצאות מפי מרן ז"ע התחילה שוב לבכות והיה צורך שוב להרגיעה. מרן ז"ע אמר עוד הפעם: "א רפואה שליטה, און קינדער צום לעבען". מרן נפרד מהם לשלום וחזר לביתו.

כעבור חודש נסע אדון מילשטיין עוד הפעם לווינה, כדי

כיהודי, נגע הדבר ללבו, ומיד החליט, אני אכנס לדבר אתם, בכוחי למנוע כעת את הוצאת הרבי מביתו, הוא נכנס לתוך הבית בפנים וראה את הרבי שהיה לבן כסיד, כי הרבי חשש מאד שלא יוכל לעבוד את ד' כראוי, אם יהיה במחנה ריכוז. הוא התחיל לדבר אל לבם ברומנית ואמר להם, שהוא מכיר את כל גדולי ממשל והוא יסדר את הענין, העיקר שלא ינגעו כעת בהרבי ולא יקחו אותו מכאן. משלא הועילו דברי השכנוע שלו ניסה כדרך עם מושל המחוז - הנקרא ברומנית "פרפקט", הוא פנה אליו בטלפון ואמר לו, אני נוסע עכשיו אליך לבוטושאן ואני אסדר את כל הענין, בהוסיפו לו במפורש: "אני מוכן לשלם לך משכורת של חצי שנה, העיקר לא לנגוע בצדיק הדור".

וכך היה, הם סיכמו בטלפון שהוא יבוא אליו מיד לסדר את הענין והמושל מצדו יורה לשלוחיו שיסתלקו נץ המקום ולשחרר את הרבי. ואמנם המושל הורה טלפונית לשלוחיו, עזבו את המקום ולכו למקומות אחרים שיש לכם ברשימה, הרבי שוחרר, ובחצה"ק וכן בכל העיר כולה היה ששון ושמחה. אדון מילשטיין נסע משם לבוטושאן ושלם מכיסו את הסכום הגדול שהבטיח, אך גם לאחר המעשה הנ"ל לא נהפך אדון טילשטיין לחסיד ולא בא יותר אל מרן רק פנה לעסקיו הרבים.

אבל דא עקא, השמחה לא היתה לאורך ימים, היות והיו עוד כאלה ששוחררו מטעם פרוטקציה או כסף, הגיע מבוקרעשט אחרי כג' וד' חדשים, צו פקודה חדש למושל המחוז דבוטושאן, החתומה ע"י שר הבטחון, ובה נכתב במפורש, כי כל אלה ששוחררו ולא הועברו עדיין למחנה ריכוז לפי הרשימה המפורטת, יש להעבירם למחנה הריכוז מיד ודחוף, אחרת, יפול כל כובד האחירות עליו, בתוך הרשימה הופיע גם שמו של מרן ז"ע.

למתת הבטחתו של המושל בעבר שלא לגעת בצדיק לרעה, לא יכול המושל לעשות עתה כלום, הוא שלח שוב ארבעה שליחים מלווים באנשי צבא ורובים בידיהם והם דרשו שהרבי יתלווה אליהם מיד כפי הפקודה. שוב התחילו להתלקט כל העיר מסביב כדי להציל את הצדיק מידם, אך מרן ז"ע אמר להם כדלהלן: אני מוכן להתלוות אליהם, אך יש לי בקשה אחת שישסימו לנסוע אתו עם מקורביו דרך הכפר והאחווה של אדון טילשטיין, כדי שגם הוא יופיע אצל המושל בעיר בוטושאן. השליחים הסכימו למלאות בקשת הרבי.

מרן ז"ע ארז את חפציו ונטל עמו את הטלית ושני זוגות התפילין ועוד מספר דברים נחוצים, וביחד עם מקורביו - מלווה ע"י אנשי החיל - נסעו כולם לביתו של מילשטיין, מרן טילשטיין אמנם הצטרף אליהם וכך נסעו כולם למושל המחוזי כשהגיעו לבית המושל, נכנס קודם אדון מילשטיין ודיבר עם המושל בארבע עונים, וביקש ממנו שיקבל את הרבי בצורה יפה ושידבר עמו בניטום ובדרך ארץ לא כמו שהם רגילים, אח"כ הוזמן הרבי ליכנס פנימה. הם ישבו ושוחחו, אך המושל בשלו, הפעם הוא פשוט לא יכול, אסור לו לוותר, כי הפקודה היא מלמעלה טבוקרעשט חתום ע"י שר הבטחון, ואם הוא לא יבצע הפקודה עלול הוא לעוף לגמרי מתפקידו וגם יגישו נגדו משפט. אבל גם אדון

החסידיים בהתלהבות גדולה, ושוטר תורה ומצוות קלה כבחמורה, והי' מקורב ממש אצל כ"ק מרן, עד כדי כך שבפורים הי' הירש ווקסלר מתחפש לרופא ובא לבדוק את כ"ק מרן, והוא דיבר אל כ"ק מרן בגרמנית (כי כ"ק מרן לא דיבר ולא הבין אפי' רומנית, אבל הבין גרמנית), ושאל אותו, מה שלום הרבינערי וכו' ועוד שאלות כדי לשמח כ"ק מרן, וגם הצליח בדבר זה, כי כ"ק מרן זי"ע שהי' תמיד רציני מאד, הגיב על המשחק הלז בצחוק קל.

גם היה הירש ווקסלר בקשרים הדוקים עם הרופאים הגדולים מיאסי, וכשהי' צורך ובבית כ"ק מרן) לדרוש ברופא עבור כ"ק מרן, הי' ר' הירש ווקסלר מביא את הפרופסור הגדול ומנתח ארצי ומפורסם אשר שמו הי' אורטונומע, והוא הי' בא במיוחד לשטעפינעשט לבדוק את כ"ק מרן בלי כל תשלום, רק ביקש את ברכתו של כ"ק מרן זי"ע.

אחרית ימיו

בשנותיו האחרונות נחלש מרן זי"ע, כוחותיו הלכו ודלו, אך לא שינה מאומה מהנהגותיו וסדריו, הבעת הצער היחידה שהיה מביע היתה אם היה מופרע מעבודת הקו', בחורף האחרון תרצ"ג עת שהה פזרן ביאס נחלה בחולי מעים רח"ל, והיה מוכרח לחלוץ את הטלית ותפילין כמה פעמים בעת התפלה, בענוותנותו המרובה פנה מרן זי"ע למשמשו בק' הרב פסח לייב שווארץ ז"ל ואמר לו: "פינקט אצינד ווען מ'דארף תשובה טוהן קען איך נישט דאווינען".

בחדשי הקיץ תרצ"ג התגברה חולשתו של מרן וגם אז על אף חולשתו לא שינה את טעמו, ושח הרב רבי פסח לייב כי לרגלי מחלה - שהוא רח"ל נחלה - הוכרח להיעדר מבית מרן בקיץ זה כחודש ימים, כאשר חזר לבית מרן זי"ע היה בזמן קידוש לבנה של חודש תמוז (בעדן כשבועיים לפני הסתלקותי) ורפ"ל הרגיש בפני מרן שנחלש מאד, מרן זי"ע נתן שלום לרפ"ל ושאלו על מצב בריאותו, ענה רבי פסח לייב: הלואי ואראה את רבינו בבריאות הגוף כמוני כעת, והשיבו מרן: "די ביסט דאך יונגער פון מיר". ומרן יצא לקידוש לבנה בה עמד חצי שעה.

בימיו האחרונים כאשר נודע לרבים חולשתו הגוברת והולכת של מרן, העתירו רבים לשלומו, גדולי הרבנים והחסידיים עלו למעון קדשו לבקרו ולעקוב מקרוב על מצב בריאותו. אך גברו אראלים את המצוקים "בימי המצרים" ונשבה ארון האלקים ביום ש"ק פ' פנחס כ"א תמוז בשעה העשירית, כאשר סביב למטתו עמדו משמשיו בקודש וש"ב כ"ק מרן האדמו"ר מפאשקאן זי"ע וכ"ק מרן האדמו"ר מהוצעלים זי"ע, שבאו לבקרו, ומעשה פלא יסופר אשר השעון שתלה בחדר קדשו שהיה לו בירושה מזקנו רבינו מריזין זי"ע, הפסיק מיד מלכת עם יציאת נשמתו.

הידיעה שטרן עלה לגנזי מרוטים נתפשטה טהרה בכל העיר ורבתה בה המבוכה, כאשר מתארה הגרנ"ש שכטר ב"עניית אמן": "עוד בש"ק כאשר נפוצה הבשורה האימה והנוראה בתוך העיר מפטירת מרן הקדוש, כל אנשי עיר שטעפינעשט חרדו חרדה גדולה והתפרצו בבכיות גדולות בראש כל חוצות וברחובות קריה, והנשים התעלפו. ולא רק מבני עמנו, אך גם הנוצרים תושבי העיר סגרו את חנויותיהם ובכו במר על אבדן איש קדוש הזה".

לחדש את הבדיקות כפי שנקבע עוד מקודם, אך מה גדלה תדהמתם כשערכו את הבדיקות המקובלות כרנטגן נדהמו לראות שהוא בריא ושלם, הם משווים את הבדיקות זה כנגד זה והם צועקים: מה קרה כאן? איך יתכן דבר כזה? אך כאן כבר ידע אדון מילשטיין מה לענות ואמר להם: "כן כן הכל יתכן רק אם יש ברכת צדיק, וזה מה שקרה לי", הרופאים הודו שהיה כאן ענין של חוץ לדרך הטבע כי לפי דעתם היה הוא כבר יותר בעולם העליון. ברכת מרן זי"ע התקיימה במלואה, ולשנה נולד להם בן ואח"כ לשנה אחרת נולדה להם בת.

הרה"ג רבי דוב רבינוביץ ז"ל אבד"ק וואסלוי סיפר שבעירו וואסלוי גרה שם בתו של מילשטיין ונולד לה בן זכר, לברית הגיע הסבא אדון מילשטיין והוא - הרב - נתכבד בסנדקאות. הרב רבי דוב ז"ל ביקש ממר מילשטיין שיספר לו את כל הסיפור הנ"ל - שהיה ידוע לו מקודם מהחסידיים - וסיפר לו את הכל כמוזכר לעיל. גדולי החסידיים היו בדעה שכוונת מרן זי"ע היה לשלם לו את שכרו בעוה"ז ולא להשאר חייב... מעשה ביהודי משטעפינעשט שאשתו כרעה ללדת, אבל היתה מקשה לילד ועברו כבר שלשה ימים ועדיין לא ילדה, ובכל יום בא היהודי לכ"ק מרן שיפעל למענו וכ"ק מרן בירך אותו שהיא תצא בשלום ושתלד זרע של קיימא, והי' ביום השלישי לפנות ערב ניגש היהודי אל כ"ק מרן בבכיות גדולות וצעקות ואמר שהיא בסכנה גדולה כולל העובר (כן סיפר לי סבי הרה"ח ר' ירחמיאל מאהליווער שהי' שם), עתה לקח כ"ק מרן את ידו של היהודי ואמר לו: "זאג טיר די האסט אמונה?" וצעק היהודי: "יא רבי", "א"כ אפוא" אמר לו כ"ק מרן: "לך טהר הביתה ותגיע כבר אחרי שתלד..." (סבי ז"ל ועוד מהמקורבים שרצו לדעת את התשובה ממנו, ביקשוהו שיחזור מיד ולהודיע, והנה הוא חזר בשמחה וגבנס אל כ"ק מרן לבשר לו וגם להודות לו על הנס הגדיל, אך כ"ק מרן ענה לו בפשטות: "לא לי צריך להודות רק להש"ת שהוא הבורא רפואות ומצמיח ישועות ואם יש אמונה הוא עוזר").

שמעתי מר' יצחק חכם: ההסתכלות בצורת קדשו של כ"ק מרן זי"ע היתה דיה ומספיקה להכניס בלב הרואה הרהורי תשובה ולהפכו - בעת הצורך - לאיש אחר לגמרי. מעשה ביהודי אחד טעיר יאסי ושמו הירש ווקסלר, הי' גביר אדיר אבל לדאבונו מרוחק מאד משמירת תורה ומצוות, והיה לו רכוש גדול שדות וכרמים ועוד, ע"י שטעפינעשט והסביבה ומדי פעם בפעם הי' בא לפקח על עסקיו. קרה פעם שהי' בסביבת שטעפינעשט, ובשבת קודש דהר על סוסו והגיע עד לחצה"ק של כ"ק מרן זי"ע, והי' זה בבוקר לפני התפלה בשעה ש"ק מרן עמד אצל החלון והסתכל החוצה (כך הי' דרכי בקודש לעמיד אצל החלון לפני התפלה ולהביט החוצה לבמה דקות) וכשהירש ווקסלר ראה את פני כ"ק מרן זי"ע נבהל מאד מהוד קדושתו, ומיד לא הי' מסוגל עור לעצור ברוחו, ירד מעל סוסו ומסרו לאחד מעבדיו הגויים, נכנס לבית כ"ק מרן והכריז: אני רוצה מהיום לחזור בתשובה אחרי שראיתי את המראה הגדול הזה צורתו של הצדיק. כמובן שכ"ק מרן אמר לקרב אותו, ולו אמר שיקבל עליו מעתה עול מצוות ולשמור את השבת וכל המצוות. ואותו הירש ווקסלר הפך להיות לאיש אחר עם זקן ופיאות ובעל תשובה גמור, והי' מהחסידיים המקורבים שהי' בא לכל החגים לשטעפינעשט והי' רוקד ומרקיד את

ע"ה. אביו רבי משה בער ע"ה מוואסלוי - ידוע כת"ח וחסיד גדול וממקורבי מרן זי"ע, לאחר שהשיא את כל יו"ח ובא בימים התחשק לעלות לארץ הקודש ולחונן את עפרה, אך זוגתו התנגדה להצעתו כי לא רצתה להפרד מכל בניה ובנותיה שגרו ברומניה. על כן החליטו שיציעו את ספיקותיהם לפני מרן זי"ע ולשמוע חוות דעת קדשו. כשנכנסו כל המשפחה יחד לפני מרן בעת שהותו ביאס, ורבי משה בער הודיע למרן את הענין וביקש לשמוע מה אומר הרבי, כי כן ייעשה, ענה לו מרן בלשו"ק: "די וועסט פאהרען מיט מיר", כמובן שרבי משה בער ע"ה הבין על המקום את התשובה הברורה שעליו להסיח דעת מכל הענין אחרי שידע שאין מרן מתכוון לנסוע לארץ הקודש, על כן ניסה בו במקום על דבר אחר, והוא, שביקש מאת מרן שיתן לו איזה מלבוש עלי דרך. "ע"ז ענה לו מרן זי"ע: "די האסם נאך צייט צי דעם", כך עברו י"ב שנה, והוא כבר לא הזכיר כלום וגם מרן לא דיבר מאומה מזה, בחורף האחרון בעת שהותו ביאס ורבי משה בער ע"ה נכנס למרן זי"ע, מבלי להזכיר כלום ציווה מרן לאשר על ביתו שיתנו לרבי משה בער כתונת אחת שלו, הרמז היה די ברור, בסופו של דבר מרן זי"ע נסתלק בכ"א תמוז, וכעבור חודש שבק לן חיים רבי משה בער ע"ה, אז נתבהר כוונת קדשו באומרו: "די וועסט פאהרען מיט מיר".

זכותו הגדול של מרן זי"ע אשר בחיים חיותו הרבה להיטיב עם כל אחד ואחד, וציפה לגאולת וישועת ישראל, יעמוד לנו ולכל ישראל להפקד בדבר ישועה ורחמים, ובביאת גוא"צ בב"א.

(מתוך "נר ישראל" - ריזין - ג' / ר' חיים דב שטרן)

במוצש"ק הועברה הבשורה המרה אשר הלמה ומחצה לבות השומעים, לכל תפוצות ישראל, ומכל רחבי רומניה החלו לנהור לשטעפיגעשט אדמו"רים רבנים ואלפים מבני" להיות נוכחים בעת הלית מרן זי"ע, הלוויתו התקיימה למחרתו ביום הראשון בראשות האדמו"רים לבית ריזין, גיסו כ"ק האדמו"ר מאדו"ד זי"ע, ואחיו כ"ק האדמו"ר מפאשקאן זי"ע, כ"ק האדמו"ר מהוצעליס-יאם זי"ע וכ"ק האדמו"ר רבי אברהם יעקב מסא"ג-ת"א זי"ע, ששהה אז בטשערנוביץ והספיק להגיע להלויה, כאשר הרימו נושאי המטה את גופו הק' פרצו כל העם בבכיות ויללות גדולות שאין לשער, האנשים קרעו את בגדיהם והנשים מרטו שער ראשם, כחמשים אלף איש השתתפו בהלויה, אצל הקבר הפתוח עמד כ"ק האדמו"ר מפאשקאן זי"ע ומעיניו זלגו דמעות כמו גשם, ואח"כ אמר קדיש דרבנן הראשון אשר זעזע את כל העומדים שם, ורגעים אחדים עמד דומיה, ואח"כ אמר בקול נאנחה, שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי... קברו הכף שנכרה בשטעפיגעשט נהפך עד מהרה למקום קדוש של תפלות ובקשות, כאשר אלפים אלפים היו פוקדים אותו בשפכם שיח לבם וצקון לחשם להפקד בזכותו כדבר ישועה ורחמים.

בתחילת חודש חשון שנת תשכ"ט הועבר ארונו לארץ הקודש, בהלויות ההמוניות להארון שנערכו אז ברומניה ובארץ הכף נשנו אותם מחזות שהיה בעת פטירתו, במעמד אדמו"רי בית ריזין ואלפי חסידים ואנשי מעשה הוטמן ארונו בבית"ח בנחלת יצחק בת"א בחלקת בית ריזין. ונסיים בסיפור ששמעתי מהרה"ח הישיש רבי שאול כהנא

דבר ה' זו הלכה

הלכות מספר אור לציון

א'. מותר לבני ספרד לישא אשה עד ראש חדש אב, ורשאי החתן לברך שהחיינו על הטלית, וכן מותר להשתתף בשמחה זו אף שמנגנין בה בכלי שיר.

ב'. לכתחילה יש להמנע מלשמוע נגינות מכלי שיר במשך כל השנה, אולם אף המיקל לשמוע במשך השנה אין לו לשמוע נגינות מ"ז בתמוז עד אחר ט' באב. ואף אם סובל מעצבות או מחוסר מנוחת הדעת, אלא אם כן סובל מדכאון שרשאי לשמוע עד ר"ח אב. וחולה עצבים מותר לו לשמוע אף בט' באב. ובכל אופן שירה בפה מותרת.

ג'. אין לברך שהחיינו בימי בין המיצרים על פירות ובגדים חדשים, ואף לא בשבתות שבימים אלו, עד לאחר עשרה באב. ומכל מקום בברית מילה או בפדיון הבן מותר. וכן מותר לברך על פרי שלא יזמן לו בודאות לאחר ימי בין המיצרים, ואם יכול לשומרו במקרה כל אותה תקופה עדיף, ואם לא ישמרנו במקרה עד השבת הקרובה ויברך עליו בשבת. וכן מעוברת שמתאוה לפרי חדש מותרת לאוכלו בברכת שהחיינו.

הלכות ימי בין המצרים מלוקט מפסקי הגרש"ז אורבך

א'. מותר לקנות כלים ובגדים חדשים בימים אלו - עד ראש חדש אב - ולא ישתמש בהם עד אחר ט' באב משום ברכת שהחיינו.

ב'. מי שנעשה בר מצוה בימי בין המצרים, אף אם מניחם לראשונה, לא יברך עליהם שהחיינו. ודין זה נוהג אף למברכים שהחיינו בפעם הראשונה שמניחם, וכל שכן למי שאינו נוהג לברך עליהם ממש אלא על בגד חדש או פרי חדש.

ג'. השירה שנוהגים בה איסור בימים אלו, אינה אלא מסוג השירים המעוררים לריקוד. ואין הבדל בין שירה בפה לשירה בכלי, אך לענין שמיעת פרקי חזנות אין הדבר ברור לאיסור. ומכל מקום כדאי הוא כבוד בית אלוקינו להתאבל עליו גם בכגון דא.

ד'. במסיבת תנאים, יש למעט בשירי שמחה, ומכל מקום אסורים בריקוד.

ה'. מותר לרחוץ בים או בבריכה בימי בין המצרים [עד ראש חדש אב], אך יזהר יותר מבשאר ימות השנה באופן שעלול לבוא לידי סכנה.

מלאוזהת הכרישה

שלא חלה כלל [ובפשוטו צ"ל דמ"מ השבועה עושה רושם על האדם להזהר בה כדרך שהוא נזהר בכל השבועות].

ויש לפרש על פי הידוע שחטאי האדם [היינו אדם שאינו מפורקי עול ח"ו] הם על פי רוב על ידי הוראת היתר בדרכים שונים, כי בדבר שהוא נוגע השוחד יעור את עיניו לומר על רע טוב וכו', ועיין כתובות דף ק"ד מכוחה של נגיעה, ולכל הפחות ממציא ספיקות לעצמו דבעסק שלו שאני והדברים ידועים ומבוארים בספרי יראים, ולפי זה שפיר הועיל טובא בשבועה זו שהרי בשבועתו סתם את הדרך להוראת היתר לעצמו דממ"נ אם לבבו יפנה להיות אומר מותר הרי לפום טעותו שהדבר הוא היתר הא אין כאן מושבע ועומד מהר סיני ושפיר חלה השבועה ושפיר מחוייב הוא בהדבר מחמת שבועתו. ונמצא שהועילה שבועתו להצילו מהוראת היתר ואיכא זרוזי מעליא [כ"ז כבר נדפס בספרי "שערי תבונה", ואחר זמן הגידו לי שכעין דברינו כתב בספר "בינה לעתים" להגאון בעל גדולי תרומה ז"ל ומשנה לא זזה ממקומה].

(ברכת פ"ג - רבי יעקב ישראל קניבסקי)

הבדל יסודי בין נדרים בלשון הקודש לבין נדרים בשאר לשונות

הגאון ר' ברוך בער לייבוכין, בספרו "ברכת שמואל", במסכת נדרים, מביא, לבאר את החילוק וההבדל היסודי, בין נדרים בלשון הקודש, לבין נדרים בשאר לשונות של האומות, שלשון הקודש זהו לשון בעצם, ואף אם לו יצויר שאף אחד בכל העולם לא ידבר בו יהיה חל הנדר, מה שאין כן, שאר לשונות של העמים, הם לא לשונות בעצם, אלא זהו הסכמה של אנשי המדינה המסוימת ביניהם, לדבר בשפה משותפת ביניהם, ולו יצויר שיבוא מישהו ממדינה אחרת, ששם מדבר את שפת המדינה שמשם בא, ויבוא לדבר במדינה שנכנס לשם עם אותה שפה המקורית של מדינתו, ולא השפה של המדינה שאליה נכנס, כעת אף אם יהיה היכא תימצי מסוימת, שהאנשים של המדינה מדברים ומבינים את שפתו, וירצה לנדור בלשון זו, לא יחול הנדר, מה שאין כן, אם ינדור בלשון הקודש, אף אם לא יבינו את שפתו יחול הנדר, כי לשון הקודש הוא לשון עצמי, מה שאין כן שאר לשונות שהם לא עצמים, אלא הם כתוצאה מהסכמת האנשים, לדבר ביניהם בשפה משותפת. וכן מבואר, כעין זה בביאור הלכה עיין שם, עד כאן.

(ד.ח)

"לא יחל דברו פכל היצא מפיו יעשה" (במדבר ל, ב).

שאל השל"ה הקידוש זי"ע (דרך חיים תוכחת מוסר), לכאורה תיבות "ככל היוצא מפיו יעשה" מיותרות?

ותירץ שהכוונה במילים אלו היא שהאדם יהיה נאמן בדיבורו וישמור מוצא שפתיו, אף אם לא היה בדרך נדר ולא חלו עליו החיובים שחלים כשנודרים.

וכענין שאמר משה רבינו ע"ה לבני גר וראובן "והיצא מפיכם תעשו" (להלן לב, כד), ומפרש רש"י שקבלתם לעבור למלחמה עד כיבוש וחילוק. וכאשר הוכיחם משה רבינו ע"ה "האחיקם

"וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה'" (במדבר ל, ב).

וברש"י, "זה הדבר מיעוט הוא לומר שהחכם בלשון 'התרה' ובעל בלשון 'הפרה' כלשון הכתוב כאן, ואם החליפו אין מותר ואינו מופר", ע"כ.

הביאור בזה דהחכם עוקר את הנדר מעיקרו ע"י מציאת פתח וחרטה, ולכן הדבור מעיקרא "מותר הוא" ולא נאסר כלל ע"י הפתח וחרטה, אבל אצל הבעל התורה נתנה בכחו להפר הנדר מכאן ולבטלו, ולכן מיפר מכאן ולהבא ולא למפרע, ולכן אם הבעל אומר בלשון חכם "מותר" דהיינו שהנדר מותר ואינו אוסר כלל לא מהני, שאין זה כח הבעל רק לבטל הנדר ולא להפוך הדבור למותר, וכן אם החכם אומר בלשון בעל "מופר" לא מהני לפי שאין כח החכם לבטל נדר רק לגלות ע"י פתח וחרטה שהנדר מעיקרא אינו אוסר.

(ויבינו במקרא רבי מ.מ. קארו)

"וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה', איש פי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאסר אפר על נפשו לא יחל דברו פכל היצא מפיו יעשה" (במדבר ל, ב).

מוסב על ה', ככל היוצא מפה ה' יעשה, כי זה שנדר דבר טוב לסייג ולפרישות, דברי ה' בעצמו יצאו מפיו כי כל החושב מחשבה טובה ה' עמו בעצה, "ולאדם מערכי לב ומה" מענה לשון" (משלי טז, א). ועוד נראה על פי "חובת הלבבות" אין התוספת מתקבל עד שישלים תחילה העיקר. והכי נמי הבא לגדור עצמו בגדרים וסייגים יתרים שבדה מלבו, רק אז קדוש יאמר לו אם נזהר תחילה שלא לחלל הדברים שיצאו מפי ה' בעצמו, המחוייב מעיקר הדין. על דרך שפירשתי "הו מתונים בדין" וכו' ורק אחר כך עשו סייג לתורה.

(חידושי רבינו יוסף נחמיה)

"איש פי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאסר אפר על נפשו לא יחל דברו פכל היצא מפיו יעשה" (במדבר ל, ב).

בגמרא נדרים דף ח': אמר רב גידל אמר רב, מנין שנשבעין לקיים את המצוה שנאמר "נשבעתני ונאקמיה לשמר משפטי צדקך", והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא, אלא הא קמ"ל דשרי לאינש לזרוזי נפשי ע"כ הסוגיא.

ולכאורה תמוה, מאחר שמושבע ועומד מהר סיני הוא ואין השבועה חל כלל איזה זרוזי נפשיה איכא בשבועה זו.

והר"ן ז"ל מפרש דבאמת שבועה חל על דבר מצוה לענין בל יחל ורק מקרבן שבועה איתמעט ע"ש.

אבל אין כן דעת הרמב"ן ז"ל בפרק שבועות שתיים בתרא הובא בקצה"ח סי' ע"ג סק"ה, וכן הביא כאן בגליון הש"ס דברי הרמב"ן ז"ל בפי' התורה בפ' חוקת [וט"ס הוא וצ"ל בפ' מטות] ששבועה לקיים את המצוות לא חל לא למלקות ולא לקרבן. ולפי זה קשיא מאי זרוזי איכא ע"י שבועה זו

יבאו למלחמה ואתם תשובו פה?! (שם ז), השיבו "נחליץ חשים לפני בני ישראל" - הבטיחו מה שלא היו מחויבים לעשות ואמרו שהם רוצים ללכת בראש.

וזה גם פירוש הפסוק הנאמר בגד (דברים לג, כא) "צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל", כלומר שמצד המשפט והדין לא היו מחויבים רק ללכת עם ישראל למלחמה, אבל הם הוסיפו ועשו את הצדקה של ה', כנאמר (מלכה ב, יג) "וה' בראשם", וקיימו את היוצא מפייהם, והוכיחו שהצטיינו במידה עליונה של שמירה על דבריהם.

ככה יתנהג האדם בין בענייני נפשות בין בדבר שבממון, ככל היוצא מפיו יעשה הן שלו יהיה הן צדק ולא שלו יהיה לאו צדק.

פירשו חז"ל, הוא אינו מיחל אבל אחרים מוחלין דבריו. (חגיגה י, א)

מכאן רואים עד כמה גדול כח החכמים, כי לא רק בענייני ממונות הם יכולים לעשות הפקר בית דין אלא אפילו בענייני איסורים יש להם כח לבטל מה שאדם אסר על עצמו, כמו שאומרים חז"ל: לא יחל דברו הוא אינו מיחל אבל אחרים מוחלין דבריו.

וזה לשון ה"כלי יקר": "טעם להיתר נדרים ביחיד מומחה, או בג' הדיוטות שנקראו בית דין, כי כשם שהאב והבעל יש בידם להפר מטעם שכל אשה ברשות בעלה או ברשות אביה ואין כח בידה לעשות גדולה או קטנה בלתי הסכמתם, ודומה כאילו התנו בשעת הנדר על מנת שיסכימו הבעל או האב וכשאינן מסכימין אז בטל הנדר מעיקרו כי מסתמא על דעתם נדרה, כך כל אחד מישראל הוא ברשות בית דין ומחויב לעשות כל אשר יורו לו בית דין - וכל נודר דומה כאילו התנה בשעת הנדר על מנת שיסכימו הבית דין עמו וכשאינם מסכימים נעקר הנדר מעיקרו".

רצון התורה הוא שהאיש הישראלי יהיה קשור עם החכמים ותהיה לו אמונת חכמים שאם לא יסכימו להחלטתו אזי הוא מבטל החלטתו מעיקרא. והמעלה של אמונת חכמים היא אחת ממ"ח מעלות שהתורה נקנית בהם, אל לאדם לסמוך על בינתו כמו שכתוב "ואל פינתך אל תשען" (משלי ג, ה) - אלא כפי התורה אשר יורוך. ובכל מעשיו צריך לבדוק אם רוח חכמים נוחה הימנו.

"לא יחל דברו" (במדבר ל, ג)

ודרשו חז"ל בגמ' (חגיגה י, א) שאחרים מוחלין לו, כמו כן אמרו בגמרא "יש בוטה פמדיקות חרב" (משלי יב, יח) זה הנדר, "ולשוון חכמים מרפא" שמתיר לו את נדרו. נמצא שהנדר הוא "מכה" והתרתו הוא "הרפואה".

לפי זה מובן מה שאמרו בגמרא בשבת (ק"ט, ב) כל המבזה תלמידי חכמים אין לו רפואה למכתו, ולכאורה מה מדה כנגד מדה שייך כאן, וביאר הגאון רב יוסף אבד"ק פפד"מ (הובא בספר "בגדי אהרן" להג"ר תאומים אב"ד קראקא) שהמבזה תלמיד חכם ואינו מקבל עליו אדנותו, אין לו רפואה "למכתו" דהיינו שאינו יכול להתיר נדרו.

"לא יחל דברו" (במדבר ל, ג)

האיש אשר לא יעשה דבריו חולין, כל דבריו אשר ידבר אפילו שיחת חולין, יהיה לו קיום והעמדה וכאשר יגזור כן יקום. "ככל היוצא מפיו יעשה", דהיינו כפי שיאמר בפיו, למשל לאחד בניו ולאחד חיים או מזוני, יעשה המלך ב"ה בסוד "ותגזור אומר ויקום" וגו'.

"מאת המדינים" (במדבר לא, ב)

הכח להפוך מידות רעות ע"י התחברות לצדיקים

פירש רש"י: ולא מאת המואבים וכו', דבר אחר מפני ב' פרידות טובות שיש לי להוציא מהם, רות המואביה ונעמה העמונית.

כתיב: "ויאמר בעז לנערו הנצב על הקוצרים למי הנערה הזאת" (רות ב, ה). ופירש רש"י: "וכי דרכו של בעז לשאול בנשים, אלא דברי צניעות וחכמה ראה בה, שתי שבלים לקטה, שלשה אינה לקטה, והיתה מלקטת עומדות מעומד ושוככות מיושב כדי שלא תשחה". וכן איתא במדרש (רות רבא ד, ט).

הרי שהגיעה רות למדרגה עליונה בצניעות אפילו לעומת בנות ישראל. בנות ישראל התכופו ולקטו, ורות ישבה ולקטה. ויש להתבונן כיצד הגיעה רות למדרגה עליונה בצניעות, הרי נשי מואב היו פרוצות בטבעם, וכמו שאמרו חז"ל (במדבר רבה כ, כג) "וישב ישראל בפשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב", זרוק מטה לאויר לעיקרו נופל, מי שפתח בזנות תחלה השלים לבסוף, אמותיהם התחילו בזמה, "ויהי מפקחת ותאמר הבכירה אל הצעירה הן שכבתי אמש את אבי נשקנו יין גם הלילה ובאי שכבי עמו ונחיה מאבינו זרע" (בראשית יט, לד), אותה שפתחה בזנות תחלה השלימו בנותיה אחריה.

ומצינו בחז"ל (רות רבה ד, ט) שביארו את זאת, איך הגיעה רות למידת הצניעות. וז"ל: "ויען הנער הנצב על הקוצרים ויאמר נערה מואביה היא השבה עם נעמי משדי מואב" (רות ב, ו) מואביה היא, ואת אמרת מעשי נאים ונעימים, אלא רכתה רפתה לה". ופירש המתנות כהונה: "רבתה רפתה לה - פירוש גבירתה, היא חמותה, למדתה כך, והרפה ממנה ממעשי מואב". רוצה לומר שלמדה את מידותיה מנעמי.

לומדים אנו מכאן שאפילו מי שנולד במידות רעות יכול להחליף את מידותיו לגמרי, על ידי דיבוק בצדיקים ובתלמידי חכמים.

(חידושי הלב - רבי אלתר חנוך הענאך לייבאוויטש)

"וידבר משה אל העם לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת נקמת יהוה במדין" (במדבר לא, ג)

פירש רש"י, אף על פי ששמע שמיתתו תלויה בדבר עשה בשמחה ולא אחר.

ביטל רצונו מפני רצון ה'

סיפור הגר"י גלינסקי: ישנו סיפור מהגה"ק בעל ה"שאגת אריה" זצ"ל - סיפור אמיתי שהגה"ק מבריסק סיפרו כמה

פעמים. אשה זקנה נקשה על דלתו של הגה"ק רבי חיים מוואליזין זצ"ל ובפיה סיפור ובקשה בצדו: לפני חמישים שנה התגוררתי בכפר ליד וואליזין. באותם ימים היה השאגת אריה הולך "גלות". שהיה גולה ממקום למקום, והוא התאכסן בכפר שלנו במשך כחודשיים. השאגת אריה הקפיד שלא לאכול "חדש" גם בחוץ לארץ. ולי (לאמנה) היה קמה מהישן ונרתמתי לסייע לתלמיד חכם. ולכבוד שבת הייתי אופה לו בקביעות שלוש חלות.

כאשר עזב את הכפר בירך אותי כי אזכה לעשירות. ואזכה מכספי לבנות שלושה בתי כנסיות (כנגד ג חלות), שניים בגולה. ואחד בארץ הקודש".

ברוך ה' המשיכה האשה לספר - "בעשירותי. בניתי בית הכנסת אחד בוילנא. ואחד בעיירה אחרת. (הרב מבריסק העיד שהתפלל באותו בית הכנסת). והנה עתה קפצה עלי זקנה. יש לי את הסכום המלא - ממון רב, לקיים את המשך הבטחתו, לבנות בית הכנסת בירושלים עיר הקודש. אך כיון שאין לי מכרים בירושלים באתי לשאול אולי לראש הישיבה יש קשרים בירושלים, ואפקיד את הכסף ברשותו, והוא יעביר אותו לידיים נאמנות.

התפלא רבי חיים: לכי לביתך. מה דוחק אותך. אם ה"שאגת אריה" בירך אותך. הרי לא תעזבי את העולם עד שתבני שלושה בתי כנסיות. יש לך ביטוח. מה בוער לך... - ביטוח מהשאגת אריה...

סיים הגר"י גלינסקי: למשה רבינו היה ביטוח חיים מהקב"ה! - מלחמת מדין. אילו היה משה רבינו מעוניין לחיות עוד כמה שנים היתה לו היכולת. כי היה בידו משכון "נקום נקמת בני ישראל, ואחר תאסף אל עמך" - אינך מת עד שתנקום במדין.

ולא היה לו ציווי ללכת מיד ולהילחם במדין. והיה ביכולתו לדחות את הנקמה. אך עם כל זאת, החליט משה רבינו ע"ה: וכי אתחשב בחיים שלי בשעה זו שנפלה בחלקי מצוה להילחם בהללו שהחטיאו את ישראל. באותו יום שנצטווה כבר אסף וגייס ללחום במדין לנקום את נקמת ה'. ואף שמשה רבינו ידע להעריך כמה שווה שנת חיים של גדול כמותו, והבין כי אם ישאר בחיים, עם ישראל ירוויח מכך הון רוחני וגשמי רב, חיים נוספים של משה איש האלקים! אך לכבוד ה' הפקיר את הכל... (מתוך "ההגדה")

"אַלְף לַמָּטָה אֶלְף לַמָּטָה לְכָל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לְצַבָּא"
(במדבר לא, ד)

חובת התפלה בעת מלחמה

ואמרו במדרש (במדרש רבה כב) יש אומרים ג' אלפים מכל שבט ושבט, י"ב אלף חלוצי צבא, י"ב אלף משמרים את הכלים - עליהם נאמר (שיר השירים ד, ב) "שִׁינֵיךָ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת שְׁעָלוּ מִן הַרְחֵצָה שְׁכָלָם מִתְאַיְמוֹת", וי"ב אלף לתפלה, ומנין שכך, שנאמר "אַלְף לַמָּטָה אֶלְף לַמָּטָה", הרי כ"ד אלפים, "וַיִּמְסְרוּ מֵאֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלְף לַמָּטָה" (במדבר לא, ה) הרי י"ב אחרים, ע"כ.

נפלא, כתיב "הִחְלְצוּ מֵאֲתָכֶם אֲנָשִׁים לְצַבָּא" (במדבר לא, ג), ואמרו חז"ל שם אנשים צדיקים, וכבר אמרו עליהם "שיניך כעדר הקצובות שכולם מתאימות" שלא הקדים אחד מהם תפילין של ראש לתפילין של יד, (ראה מדרש שיר השירים ד) וע"פ

ה' יצאו להילחם, והיתה מלחמת מצוה, ובכך למה היו צריכים שמספר המתפללים יהיה בדיוק כמספר הלוחמים - אלף למטה אלף למטה.

אמור מכאן, שהיו צריכים השתדלות עם בטחון בה' ולא יתכן זה בלא זה לפי דרגתם, "בְּחֶרֶבִי וּבְקִשְׁתִּי" (בראשית מח, כב) - בצלותי ובבעותי, עי' גמ' ב"ב קכ"ג ובתרגום שם, והחובה היא לצמצם המדה "כאילו כל אחד מתפלל עבור לוחם אחד".

"וַיִּשְׁלַח אֹתָם מִטָּה אֶלְף לַמָּטָה לְצַבָּא" (במדבר לא, ו), איתא בגמ' (סוטה מג, א) אותם ואת פנחס, אותם אלו סנהדרין, פנחס זה משוח מלחמה, וכלי הקדש זה הארון, הרי שהסנהדרין הלכו עמהם במלחמה. (במלחמת מדין) וכנראה כדי שיתפללו עליהם, ולא מספיק שישבו בביתם הם, ויתפללו על היוצאים, כדי שימחישו לעצמם צרת הכלל, חייבים להיות אתם יחד.

גם האלף למטה שהיו מיועדים ומיוחדים לתפלה, גם הם היו עמהם בתוך המערכה מטעם זה, ועי' מהרש"א שם שכתב לפרש אותם הסנהדרין שהם שקולים ככל ישראל עכ"ל. כאלו שכל ישראל הם בתוך המלחמה, ומה עשו זקני ישראל הסנהדרין במלחמה, פשוט שעסקו בתורה ובתפלה.

במלחמות דוד, אמרו חז"ל ברכות ג, ב, יועצים באחיתופל [ופירש רש"י איזה דרך ילכו והיאך יציבו מצב ומשחית ותכסיסי מארב מלחמה] ונמלכים בסנהדרין [פירש רש"י נוטלם מהם רשות כדי שיתפללו עליהם] ושואלים באורים ותומים [פירש רש"י אם יצליחו] הרי אע"פ שבאו"ת השיב שכן יצליחו מ"מ זקוקים הם לרחמים לתפלות של הסנהדרין. ואע"פ שגם המארב והמשחית עשו כדבר אחיתופל שעצתו היתה כעצת השם.

הוא אומר, שאין טוב ובטוח בכל מצב שאדם נמצא בו אלא תפילה! (מאור התורה - רבי שלום צבי שפירא)

"לְכָל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל"
(במדבר לא, ד)

ברש"י מהספרי, "לרבות שבט לוי". ולכאורה מבואר מזה דשבט לוי יוצא בצבא. ואמנם הרמב"ם (בסוף הלכות שמיטה ויובל) כתב: "ולא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא זוכין לעצמן בכח גופן אלא הם חיל השם". הרי שאינן יוצאין בצבא, וצ"ב.

ונראה דאדרבה מזה שהוצרך כאן שבט לוי לריבוי שיצא למלחמת מדין שמע מינה שאינו יוצא אלא במלחמת מצוה כמלחמה זו שהיתה נקמת ה', ובאמת במלחמת מצוה אף שבט לוי יוצא כדמוכח ברמב"ם פ"ז ממלכים ה"ח "שכהן הדיוט המאיר אשה האסורה לו אינו חוזר מעורכי המלחמה" ע"ש וכן שם בפ"ח ה"ד כתב "דכהן מותר ביפת תואר במלחמה", ע"ש.

"נְקָם נְקַמְתָּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמְּדִינִים אַחַר תְּאַסֵּף אֶל עַמְיִךָ"
(במדבר לא, ב)

כתוב במדרש (במדבר רבה כב, ו): "אמרו רבותינו, כתיב ביהושע (א, ה) "כאשר הייתי עם משה אהיה עמך", והיה צריך יהושע

לחיות ק"כ שנה כמשה רבינו, ולמה נתקצרו שנותיו י' שנים, בשעה שאמר הקב"ה למשה "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך" ואע"פ שנתבשר בשורת מות לא איחר הדבר אלא נודרו וישלח אותם משה, אבל יהושע כיון שבא להלחם עם ל"א מלכים אמר אם אני הורגם מיד, מיד אני מת כשם שעשה משה רבינו, מה עשה התחיל מעכב במלחמתם שנאמר "ימים רבים עשה יהושע את כל המלכים האלה מלחמה", אמר לו הקב"ה וכך עשית, הריני מקצר שנותיך י' שנה, אמר שלמה "רבות מַחֲשָׁבוֹת בְּלֵב אִישׁ וְעֵצָת ה' הִיא תִקּוּם" (משלי יט, כא).

הדבר פשוט הוא שכונתו של יהושע לעכב את המלחמה היתה לשם שמים, בכדי להאריך את ימיו שיוכל לקיים עוד מצוות ויוכל להדריך את כלל ישראל בדרך הנכונה. יהושע חשש שעם ישראל לא ישמרו את התורה אחר מותו. וכן העיד משה רבינו, (דברים לא, כט): "כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה באחרית הימים" ופירש רש"י שהמדובר הוא על הזמן שאחר מיתתו של יהושע, "שכל זמן שיהושע חי היה נראה למשה כאילו הוא חי". ולכן קשה, למה נענש יהושע שנחסרו עשר שנים מחייו, והרי כוונתו היתה לשם שמים?

וצ"ל שכיון שדין הוא ש"זריזין מקדימין למצוות", חובה היתה על יהושע לקיים את הדין, ולהודרו ולעשות את המלחמה. ואע"פ שלפי דעתו היתה תועלת בעיכוב המלחמה, מכל מקום חובתו לקיים את הדין, ואינו יכול לבטל את ההלכה מפני שיקול דעתו על טובת העתיד של כלל ישראל. כי הקב"ה הוא האחראי בעד עתידו של עם ישראל, ואם הקב"ה רוצה לקיימם במדרגתם הרוחנית יכול הקב"ה לקיימם בלעדו, ואם אין הקב"ה רוצה לקיימם במדרגתם הרוחנית כל מאמציו לא יעזרו בלל. וכפי שאכן קרה ליהושע, שמאמציו להאריך ימים ולהנהיג את ישראל, גרמו להיפך, שמת קודם זמנו, וחסרה לישראל הדרכתו עשר שנים.

חובת האדם לנהוג על פי ההלכה הפסוקה בשו"ע, מבלי לחשב חשבונות מה טוב לעתיד העולם.

(חידושי הלב - רבי אלתר חנוך הענאך לייבאוויטש)

"אֶלֶף לְמִטָּה אֶלֶף לְמִטָּה" (במדבר לא, ד).

ישראל מנצחים במלחמה כשיש מתפללים כמספר הלוחמים

לכל מטה שני אלפים, הרי כ"ד אלפים הלכו עליהם למלחמה, כנגד כ"ד אלפים שהפילו מישראל (בעל הטורים).

ובמדרש נחומא פרשת מטות אות ג' איתא: שלושת אלפים מכל שבט ושבט, י"ב אלף חלוצי צבא, וי"ב אלף לשמור על הכלים, וי"ב אלף לתפילה, כדי שינצחו במלחמה ולא יפול מהם איש, כמ"ש "עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה ולא נפקד ממנו איש" (לקמן פסוק מט).

מעין זה איתא בתנא דבי אליהו הבא פרק ד': כל תלמיד חכם שעוסק בתורה בכל יום תמיד כשביל להרבות כבוד שמים, אינו צריך, לא חרב ולא חנית ולא כל דבר שיהיה לו שומר, אלא הקב"ה משמרו בעצמו ומלאכי השרת שומרין מסביב לו, וחרב ביד כולם ומשמרין אותו שנאמר "רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם" (תהלים קמט, ו).

ובפרק י' איתא: ארבעים אלף מישראל שנתקבצו יחד למלחמה ויש ביניהם זוג אחד תלמידי חכמים, דומה כאילו אחזו מגן ותריס וחרב פיפיות בידם, עכ"ל. נראה שבין י"ב אלף שיצאו לתפילה היו ביניהם תלמידי חכמים, כמו דאמרינן בסוטה (סג, א): וישלח אותם משה אלף למטה לצבא, אותם ואת פנחס, אותם - אילו סנהדרין. ע"כ. והם היו תלמידי חכמים. יוצא לפי זה שלוחמים היו רק י"ב אלף כמ"ש שנים עשר אלף חלוצי צבא. (אמרי שמואל)

"וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לְמִטָּה לְצַבָּא אֹתָם וְאֵת פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לְצַבָּא" (במדבר לא, ו).

גודל חיוב הכרת הטוב

איתא במדרש (במדבר רבה כב, ד): אמר הקב"ה למשה "נקם נקמת" - אתה בעצמך, והוא משלח את אחרים, אלא מפני שנתגדל בארץ מדין, אמר: אינו בדין שאני מצר למי שעשה לי טובה, המשל אומר בור ששתיית ממנו אל תזרוק בו אבן. הבה נלמד מכאן עד כמה גדולה וחשובה החובה של הכרת הטוב.

הנה הקב"ה ציוה למשה "נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך" (לעיל פסוק ב), ואף על פי ששמע שמיתתו תלויה בדבר, עשה בשמחה ולא עיכב (רש"י שם).

הרי, שמשה רבינו ויתר על חייו כדי שילכו לנקום את נקמת בני ישראל במדין. הוא לא עיכב ולא עצר את המלחמה, אלא אדרבה, הוא הפקיר את חייו, והכריח את בני ישראל לצאת למלחמה בניגוד לרצונם, לא לגרום למיתתו של משה (רש"י פסוק ה).

הרי כי משה רבינו ויתר על הכל ואף על חייו, חוץ מהכרת הטוב. בנושא זה הוא לא התפשר ולא הסכים לוותר, והוא עצמו לא יצא למלחמה בשום אופן, אף על פי שהקב"ה ציוה אותו, וכל כך למה, כי בור ששתיית ממנו מים אל תזרוק בו אבן.

כמה גדולה היא חובת הכרת הטוב, שעליה לא ויתר משה רבינו, כי כל כך גדול חיובה. (דעת שרגא - רבי צבי שרגא גרוסברד)

הקב"ה אמר למשה רבינו, "נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך", דהיינו שהקב"ה אמר למשה שהוא ינקום את נקמת המדינים, ולמעשה משה רבינו, לא הלך בעצמו, אלא שלח אחרים במקומו, כדכתיב "וידבר משה אל העם לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת נקמת ה' במדין".

ונאמר על כך במדרש (במדבר רבה מטות כב): "אמר הקדוש ברוך הוא למשה 'נקום' אתה בעצמך, והוא משלח אחרים? אלא מפני שנתגדל משה בארץ מדין אמר אינו בדין שאני מצר למי שעשה בי טובה".

ומקשים העולם, שהרי הקב"ה ידע שמשה רבינו נתגדל במדין, והוא חייב להם הכרת הטוב, ואף על פי כן אמר לו ללכת בעצמו, ואם כן למה משלח אחרים, והרי מצוה בו יותר מבשלוחו?

ותירץ הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר מאמר לב תשל"ב) שעל כרחך צריך לפרש, שחיוב הכרת הטוב מפרש ומבאר את דבר ה', ומה שאמר לו הקב"ה "נקום" הכוונה על ידי אחרים, ואע"פ שלולא מדה זו היתה הכוונה כפשוטו שינקום הוא בעצמו דוקא, מכל מקום לאחר שנצטוינו במדת הכרת הטוב, הרי זו ככל המדות שהתורה נדרשת בהם, ואף כאן על כרחך הבין משה רבינו שצריך לדרוש, נקום על ידי שליח, כי לא יתכן שייצר למי שעשה לו טובה. (ווי העמודים)

"וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל נְשֵׂי־אֵי הָעֵדָה לִקְרֹאתֶם אֶל מַחֲזִיקֵי הַמִּצְוָה" (במדבר לא, יז).

אהבה ותוכחה, וערכו של שכל האדם

עיינ רש"י שפירש על פי הספרי, אולם במדרש (רבה כב ד"ה וישלח ובתנחומא אות ג) אמרו להודיעך ענותנותו של משה ושבונו, שהיו כולן תלמידי תלמידי, ומכל מקום יצא והלך לקראתם לכבודם ולכבודם כי ראויים הם לכבוד, שמסרו עצמם ללחום מלחמת השם, וכשיצאו משה ונשיאי העדה, מי לא יצא.

נפלא: מה כתיב אחר כך ויקצוף משה על פקודי החיל כשראה בהם פגם ודבר שלילי הוכיחם מיד, ובמקום.

מכאן אנו למדים, כי גם אם האדם ראוי לכבוד ולתהילה, אין להתעלם מלהוכיחו על החלק השלילי הנמצא בו ובמעשיו, כי אין הטוב מחפה על הרע, הדברים נוגעים להלכה ולמעשה, דבר זה מחייב אותנו. כשאנו רואים לפעמים מעשים טובים מאלה שאין אנו מסכימים עם דרכם בחיים, משה חלק להם כבוד מלכים הוקירם כפי ערכם, כבוד זה יוצא מאהבת הזולת. ומתוך מדה זו עצמה - אהבה, ראוי לו להוכיחם, כי "טובה תוכחת מגילה מאהבה מסתרת" (משלי כז, ה) שבתוכחה עצמה יש אהבה יותר. אע"פ שהיא מגולה וזוהי האמת.

וכשמתבוננים עוד בפרשה זו, יוצא לנו עוד הערה נכבדה המקיפה חיינו יום יום, והיא, למה ועל מה התקצף משה רבינו, הרי לא צוה עליהם שיהרגו כל נקבה, אמר להם "החלצו לתת נקמת ה' במדין", ובהריגת כל זכר יש בזה משום נקמה, כי הנקבות ילקחו לשפחות וכו', וראה בספרי שם, וזה לשונו: אמר לו פנחס למשה כשם שפקדנו, כן עשינו, כאלו אמר "הקימותי דבריך ודבר ה'", וא"כ על מה קצף משה רבינו.

על שאלה זו עונה השל"ה, כיון דהדבר הזה נותן השכל מעצמו, בלי ציווי, כאשר "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסור מעל בה" וגו', ומאחר שהשכל נותן כן "מחוייב האדם להיות משכיל בעצמו", וכמו שכתוב בפסוק "חטאתי, כי לא ידעתי" (במדבר כב, לד) כי היה לו לדעת, ובשל"ה פרשת בלק, הוסיף לבאר, דלכאורה קשה אם לא ידע, אם כן מה חטא, אלא האדם מה שהוא ראוי לו לדעת ולהבין, ולא ידע הוא חייב בדבר, כי על כן נתן לו השם יתברך השכל להשכיל ולהבין, גם בלעם היה לו להבין כי לא לחינם עשה האתון כך, והעיקר כי אדם מועד לעולם. בין ער בין ישן, כי תמיד צריך להשכיל ולהבין ולראות שלא יארע לו דבר רע, ע"כ.

נפלא, פעמיים מצינו בתורה "ויקצוף משה", כאן, ובויקרא (י, טז) "ויקצוף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן". קצף בגלל

שחשב שעברו על דבר ה', על הלכה מפורשת, כן קצף כשעברו על מילתא דתליא בסברא, הרי אומר מכאן שעל האדם לחיות במחשבה ובסברא נכונה ובדעת, ואם לאו הרי הוא חוטא, נפלא יותר הוא על טעות בשיקול הדעת שטעו בשעת

מלחמה בעת הקרב התקצף משה, כמה גדולה היא התביעה על האדם כשאינו חי בשכלו "וטועה בשעת שלום ומנוחה", שאפשר לו להתבונן בקלות, סוף דבר אדם נברא "בצלם" להבין ולהשכיל, ומי שאינו חושב לעשות מעשיו על פי השכל, הרי הוא חוטא.

(המאור שבתורה - רבי שלום צבי שפירא)

"וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיל... הֵן הִנֵּה הָיוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדַבֵּר בְּלִעָם" (במדבר לא, יד-טז).

באמת צריך להבין, מדוע קצף משה על פקודי החיל, והרי לא היה ציווי מפורש להרוג כל נקבה?

משיב השל"ה הק': דבר זה שיש חובה להרוג כל נקבה היו צריכים להבין מסברא פשוטה, גם ללא ציווי מפורש, כי הרי "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם". ודבר שמוכן בשכל הפשוט מהווה תביעה לאדם כאילו נצטווה על כך במפורש, וכלשונו הק': "ומאחר שהשכל נותן כן, מחוייב האדם להשכיל מעצמו".

"וַיַּעֲתָה הָרְגוּ כָּל זָכָר בְּטָף וְכָל אִשָּׁה יַדְעַת אִישׁ לְמוֹשֶׁבֶת זָכָר הָרְגוּ" (במדבר לא, יז).

"הרוגו - למה חזר ואמר, להפסיק הענין, דברי ר' ישמעאל, שאם אני קורא הרגו כל זכר בטף וכל אשה יודעת איש וכל הטף בנשים וגו' איני יודע אם להרוג עם הזכרים או להחיות עם הטף, לכך נאמר הרגו" (רש"י).

ה"נחל אליהו" מביא אופן אחר לפרש הענין:

יש חילוק בין חיוב המיתה של זכרים לחיוב המיתה של נקבות, שהזכרים הרגו מדין המלחמה, וכמו שעשו בכיבוש הארץ, אך הנקבות הרגו משום תקלה שנעשית על ידן. ולכך כתבה התורה עליהן "הרוגו", כי אינו שייך ל"הרגו כל זכר" הנאמר בראש הפסוק, כיון שחיוב מיתה של הנקבות הוא מדין אחר.

"וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אַנְשֵׁי הַצָּבָא" (במדבר לא, כא).

וברש"י "לפי שבא לכלל כעס בא לכלל טעות שנתעלמה ממנו הלכות גיעולי נכרים, וכן אתה מוצא בשמיני למלואים שנאמר ויקצוף משה על אלעזר ועל איתמר, בא לכלל כעס בא לכלל טעות, וכן ב"שמעו נא המורים ויך את הסלע" ע"י הכעס טעה".

ובאור ענין זה נראה שזהו בגדר מדה כנגד מדה, שבשעה שהאדם כועס אינו נשלט ע"י שכלו כי אם רגשותיו ורצונותיו שולטים בו, ונענש הוא מיד שאינו יכול להשתמש כראוי בשכלו, ובא הוא לכלל טעות, ודבר זה הוא מתכונותיו של

הכעס, ואפילו במקום שסבת הכעס מוצדקת היא, וקנאת ה' צבאות ותורתו בוערת בקרבו, אסור לאדם לכעוס ולתת דרור לרגשי לבו לשחררם מעול השכל, וכמו שלמדים אנו ממשה, שהרי כעסו לא היה בעבור כבוד עצמו, כי אם אש קודש יקדה בו, על שלא קיימו המצוה כהלכתה והחיו בנות מדין שהוטל עליהם להרגם, ובכל זאת נענש על כעסו ונתעלמה ממנו פרשת געולי נכרים, שלא היה לו לכעוס באמת כי אם להראות עצמו כועס למען ישמעו וילמדו האמת.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

”וַיֹּאמֶר אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן אֶל אֲנֹשֵׁי הַצֵּבָא הַבָּאִים לְמַלְחָמָה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה” (במדבר לא, כא).

מה שנאמר ”זאת חקת התורה” בפרשה דגיעולי נכרים, שמשמע שהוא חוק של כל התורה. נראה דבזה מראה שיש למיגעל איסור. ולומדים מזה שאף מי שנתלכלך בחטאים ופושעים יש לו תקנה להגעיל חטאיו ופשעיו ולהיות נקי כלא חטא כשישוב בתשובה, ונמצא שזהו חקת כל התורה שלא יתייאש האדם כשנזדמן שחטא. אבל חידש מכאן לאופן הגיעול מחטאים ע”י התשובה, שהוא לפי תשמישו הגעלתו, דאם היו חטאיו בתאוה גדולה כאש, תהיה באופן זה התשובה, ואם בתאוה קטנה סגי בתשובה פחות מזה, והוא מקור לתשובת המשקל. (דרש משה - רבי משה פיינשטיין)

”אֵף אֶת הַזֶּהָב וְאֶת הַכֶּסֶף אֶת הַנְּחֹשֶׁת אֶת הַבְּרֹזֶל אֶת הַבְּדִיל וְאֶת הָעֶפְרָת, כֹּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ וְטָהַר אֵף בְּמֵי גִדָּה יִתְחַטָּא וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמַּיִם” (במדבר

פרק לא, כב-כג).

ה”אור החיים” הקדוש בספרו ”ראשון לציון” (משלי ב, א) כתב שבכלי שנתבשל בו איסור, יש שלשה סוגי טהרה לכלי, טבילה, הגעלה, וליבון, והכל כפי מה שנתגעל כך הוא גם טהרתו, יש כלי שהיה אצל גוי, אבל לא נתגעל בדברים חמים, די בטבילה במקוה, אבל כלי שנתבשל בו איסור, צריך הגעלה במים רותחים, וכלי שהיה על האש ממש, צריך ליבון.

וכנגד זה, גם הטהרה לאדם שעבר עבירה, יש עבירות אשר יעשה האדם ויספיק לו הטבילה, ויש שצריך תשובה חמורה יותר ע”י הגעלה ויש שצריך תשובה חזקה מאד, והוא רק ע”י ליבון האש.

כאשר יחשוב האדם מחשבות רעות אשר לא תעשנה, די לו בטבילה, וצריך לטבול במים להעביר המחשבה העולה על רוחו.

ויש דברים אחרים שצריכין הגעלה והם באכול האדם דבר איסור שהגוף בלוע מאיסור כקדרה הבלועה מאיסור זה צריך הגעלה, וההגעלה היא התענית, שע”י התענית מרתיח כל הגוף ומזיע ופולט האיסור.

ויש דברים שבלועים באש והם צריכין ליבון, ואלו הם המוציא ש”ז, והכועס, והמרחיק דברי רז”ל שלא להאמין בהם, וכל זה חוטא באש, כי הזרע והחימום הוא אש יוצא

מגופו, וכן הכעס, וכנגד אלו צריך ללבן את גופו ונשמתו, והליבון הוא עסק התורה בתמידות ביגיעה שהיא אש, ועל ידי אש התורה תצא בליעת האיסור שנבלע בגוף האדם בעבירה.

(מובא בווי העמודים)

”וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ” (במדבר לא, כג).

כתב רבינו בחיי, וז”ל:

”זה היה פלא עצום ומהנסים הגדולים שאירעו לישראל אירע להם בכאן במלחמת מדין, שהיו עם רב כחול אשר על שפת הים והרגו ישראל מהם ושבו מהם אלפים ורבות, והכתוב מעיד שלא חסר מישראל אחד במלחמה, זהו שאמר ו’לא נפקד ממנו איש’.

”והנס הגדול הזה, לפי שהיו שלמים בזכות. והוא שדרשו רז”ל (שבת סד, א): ’ולא נפקד ממנו איש’ - לדבר עבירה, אמר להן משה: אם כן קרבן זה למה? אמרו: לכפר עלינו מהרהור הלב”.

מובא ב”נחל אליהו”:

צא ראה גודל הנס שהיה במלחמה זו. הרי היו שלושים ושניים אלף נשים פחותות מבנות שלש, ומסתמא כמספר הזה זכרים, נמצא שעל כל שנה היו למעלה מריבוא זכרים, אם כן היו במדין מכן עשרים עד בן ששים למעלה מששים ריבוא. ואף אם נאמר שיש קטנים יותר מגדולים, על כל פנים היו למעלה מעשרים ריבוא, ונלחמו נגדם שנים עשר אלף אנשי צבא ונצחום, ולא עוד אלא ש”לא נפקד מהם איש”.

(טללי אורות)

”וּמִקְנֵה רֵב הָיָה לְבָנֵי רְאוּבֵן וְלְבָנֵי גָד” (במדבר לב, א).

כתוב במדרש במדבר רבה (כב, ז): ”ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד”, הלכה, ג’ מתנות נבראו בעולם, זכה באחת מהן נטל חמדת כל העולם, זכה בחכמה זכה בכל, זכה בגבורה זכה בכל, זכה בעושר זכה בכל, אימתי בזמן שהן מתנות שמים ובאות בכח התורה, אבל גבורתו ועשרו של בשר ודם אינו כלום וכו’, וכן שני עשירים עמדו בעולם, אחד מישראל ואחד מאומות העולם, קרח מישראל והמן מאומות העולם, ושניהם נאבדו מן העולם, למה, שלא היתה מתנתן מן הקב”ה אלא חוטפין אותה להם, וכן אתה מוצא בבני גד ובני ראובן שהיו עשירים והיה להם מקנה גדול וחבבו את ממונם, וישבו להם חוץ מארץ ישראל, לפיכך גלו תחלה מכל השבטים, שנאמר ”וַיִּגְלֹם לְרְאוּבֵנִי וְלְגָדִי וְלַחֲצִי שֶׁבֶט מְנַשֶּׁה”, ומי גרם להם, על שהפרישו עצמם מן אחיהם בשביל קנינם, מנין, ממה שכתוב בתורה ”וּמִקְנֵה רֵב הָיָה לְבָנֵי רְאוּבֵן” וגו’.

מדברי המדרש מבואר שבני גד ובני ראובן חטאו ו”הפרישו את עצמם מן אחיהם” מפני שחבבו את ממונם, ומשום שהפרישו עצמם מאחיהם נענשו וקדמה גלותם לגלות שאר השבטים.

אמנם רש”י במשלי כתב קצת אחרת, מה היה חטאם של בני גד ובני ראובן, ולמה קדמה גלותם לשאר השבטים. כתיב (משלי כ, כא): ”וַיִּנְחַלְהָ מִבְּהֵלֶת פְּרָאוּשָׁנָה וְאַחֲרֵיתָהּ לֹא תִבְרָךְ”.

לומדים בה. עכשיו כותב אליהו את כל המסעות, הנדודים והתלאות של ישראל בגלות, וכשיבוא המשיח יהא זה ספר שהכל ילמדו בו.

(בית יעקב)

ה"שם משמואל" זי"ע (תרע"ז) כותב, מובא בספרים הקדושים שמסעות בני ישראל במדבר מרמזים על מסעות ישראל בגלויות השונות, וכ"ק זקני מקוצק זי"ע אמר: מלבד הקב"ה אין איש מבין את הנסים שנעשים לישראל בכל הגלויות, ועל זה נאמר (תהלים קלו, ד) 'לעושה נפלאות גדולות לבדו', שרק הקב"ה לבדו מבין את הנפלאות וכותבם בשמים ולעתיד לבוא יהיה מהם ספר שילמדו בו.

"אֵלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל פִּי ה' וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם" (במדבר לג, א-ב).

ובפסוק זה תראו שינוי. שבתחלה אומר הכתוב: "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם", ואח"כ נאמר: "ואלה מסעיהם למוצאיהם", ובודאי אין זה דבר ריק. וזה יתבאר על פי שכתבנו כמה פעמים שבחלק מן המקומות חזרו לאחוריהם. והיו מישראל במדבר שחזרו לאחוריהם, האחד היה מיד לאחר שיצאו ממצרים והיו באיתם, אז אמר הקב"ה למשה שישבו ויחנו לפני פי החירות. וכן בפרשת דברים נאמר: "ונפן ונסע המדברה" (דברים, ב) ר"ל מפני שחטאנו חזרנו לאחורינו במדבר. וכן כשמת אהרן חזרו לאחוריהם שמונה מסעות, כפי שנתבאר הענין במקומו. ולכן אומר הכתוב תחלה: "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם". שזה מוסב על מסע ישראל קדימה וזה נקרא "מוצאיהם למסעיהם" ואח"כ נאמר: "מסעיהם למוצאיהם" הולכים אחורה.

ועוד בא הכתוב הזה ללמד לקח חשוב ומאיר לבריות, שיסתפק אדם במה שהכרחי לו ביותר ואל יבקש מותרות הן באכילה והן בלבוש, שזהו היסוד למי שרוצה לזכות בכתר תורה ולעבוד לשי"ת ושכל מחשבתו תהיה לשם שמים. ועליו אומר הכתוב: "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ וְהוּא יִישַׁר אֲרֻחֶיךָ" (משלי ג, ה). ר"ל בכל מעשיך תחשוב לשם שמים ולא תעשה לתועלת עצמך, אלא שיהיה לך כח לעסוק בתורה. וכן בעסקך תהיה כונתך שתוכל לעשות צדקה ומעשים טובים, ובזה יישר הקב"ה אורחותיך, שכל מה שתוציא יחשב לך כמצוה ויירשם בספר. ולכן נאמר כאן "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה'". לרמז שכל מעשיו של אדם נכתבים בספר לפני הקב"ה, ואם המוצאות היינו היציאות שלו מיועדות למסעות, לצורך המסע שעתיד ליסע מן העוה"ז לעוה"ב, אז "ויכתוב משה על פי ה'", שיירשמו כולם כאילו היו לצורך מצות. "ואלה מסעיהם למוצאיהם", ר"ל המסעות של האדם וטלטוליו ממקום למקום צריכים להיות למוצאיהם, להוצאות הכרחיות ולא להרויח כסף להתעשר ולמלא תאוותיו.

ובזה יבא אדם לידי הסתפקות במועט ויהיה לו זמן לחשוב בעניני העולם הבא, ולא יהיה שקוע בהבלי העוה"ז כדי לרכוש נכסים ולמלא תאוותיו. וכן יתרחק עי"כ מן הגזל, וישנא ממון אחר. והכלל הוא שישתדל אדם להמעט

ופירש רש"י: "נחלה מבוהלת בראשונה, שנבהל למהר וליטול תחלה, כגון בני גד ובני ראובן שמהרו לטול חלקם בעבר הירדן, ודברו בבהלה שנאמר 'גִּדְרֹת צֹאן נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ פֶּה וְעָרִים לְטַפְנוּ' (במדבר לב, טז), ועשו את העיקר טפל שהקדימו צאנם לטפם, ואחריתה לא תבורך, שגלו כמה שנים קודם שאר השבטים" וכו'. (וכעין זה כתוב במדרש תנחומא אות ד), הרי כתב רש"י שבני גד ובני ראובן חטאו בזה שנבהלו (מפני שחיבבו את ממונם), ונטלו נחלה קודם שאר כלל ישראל, והקדימו צאנם לטפם, ולכן קדמה גלותם לגלות שאר השבטים.

ולכאורה קשה, מדוע לא היה ראוי לבני גד ובני ראובן לטול נחלה תחלה. בשלמא במקום שיש רבים המעונינים ליקח חלק, ואחד דוחף את עצמו ולוקח ראשון, הרי זו בהלה פסולה. אבל כאן הרי שאר השבטים לא רצו לקחת חלק בעבר הירדן, אלא להמתין ולקבל את חלקם בארץ ישראל, ומסתמא הם שמחו בדבר שבני גד ובני ראובן נטלו חלקם בעבר הירדן, שעל ידי זה יגדל חלקם בארץ ישראל. וא"כ מדוע אין זה מן הנכון שיטלו בני גד ובני ראובן חלקם תחלה, והרי לא החסירו משאר השבטים כלום?

וצ"ל שהחסרון בהנהגתם של בני גד ובני ראובן היא שהקדימו לטול חלק ונחלה, ולא השתתפו בצערם של שאר השבטים שעדיין אין להם מנוחה ונחלה, שכיצד יכלו בני גד ובני ראובן לחטוף חלק בעבר הירדן ולהנות מנחלתם כאשר אחיהם עדיין עסוקים במלחמת כבוש הארץ. ואע"פ שאחיהם בחרו כן מדעתם, שלא רצו לטול חלקם בעבר הירדן, אע"פ כן היו צריכים בני גד ובני ראובן להשתתף בצערם, ולהמתין מלטול חלק עד שבני ישראל יאמרו להם ליטול. ואף שהיו לבני גד ובני ראובן שיקולים וחשבונות ליטול את הנחלה בעבר הירדן, מבחינת הגשמיות שהיתה ארץ מקנה, ומבחינה רוחנית ששם נקבר משה, וכמ"ש רש"י וספורנו (דברים לג, כא), למרות זאת לא היה להם לנהוג בבהלה בנטילת הנחלה, והי' להם להמתין עד ששאר השבטים ישבו על אדמתם.

למדים אנו מכאן עד כמה עלינו להרגיש בצערם של הזולת ולהתחשב ברגשותיו.

(חיודושי הלב - רבי אלתר חנוך הענאך לייבאוויטש)

"בְּנוּ לָכֶם עָרִים לְטַפְכֶם וְגִדְרֹת לְצִנְאָכֶם וְהִיצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ"

(במדבר לב, כד).

מי שהוא להוט אחר ממון וחביב עליו יותר מגופו, אין להאמין לדבריו, כי יצר הממון יתקף עליו, עד שלא יקיים דבריו. ולכן בני גד ובני ראובן שהקדימו לבנות לבהמות לפני בניהם וחבבו את הממון יותר, אין לבטוח על דבריהם. לכן אמר משה רבינו ע"ה תחילה בנו ערים לטפכם, ולא יהיה בכם מדה מגונה הזו כפירוש רש"י, לא כמו שאמרתם, ואם תהיו מורגלים בזה שוב יש בטחון בדבריכם, והיוצא מפיכם תעשו.

"אֵלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל פִּי ה' וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם" (במדבר לג, א-ב).

אמר הרה"ק ר' דוד מלעלוב זי"ע, משה רבינו כתב את כל המסעות של ישראל במדבר, והדברים נהפכו לתורה שהכל

במותרות אלא כפי הכרחו ובזה תהיה לו הכנה לעמוד השי"ת ולא יאבד זמנו בהבלים.

(ילקוט מעם לונג)

"אֵלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל פִּי ה' וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם" (במדבר לג, א-ב).

הדברים צ"ב, מה ראה הכתוב לכתוב המסעות הלא העיקר מה שיצאו והגיעו, הא למה זה דומה להמספר שנסע מבני ברק לירושלים ומונה כל התחנות שהיו בדרך, מה לנו ולתחנות.

ורש"י כתב, להודיע חסדיו שלא טולטלו ממקום למקום כל המ' שנה אלא רק מסעות אלו. אך בודאי רש"י כאן לא נקט אלא מדרשו של מקרא, דודאי פשוטן של דברים בא אדרבה להראות לנו לימוד מעצם המסעות עצמן, ואפשר אף מריבויין לפי פשוטו.

עוד קשה מהו דכתב "את מוצאיהם למסעיהם" הול"ל "ויכתוב משה את מסעיהם", ועוד מהו דשנה שוב "אלה מסעיהם למוצאיהם". ועוד קשה מהו דכתב "ויסעו מסכות ויחנו באתם וגו' ויסעו מאתם" הול"ל רק ויסעו ויחנו דהלא כבר ידענו ממקום החנייה הקודם היכן היו ומהיכן נסעו.

ואמנם באמת לימוד גדול יש לנו בכ"ז, דלכאור' כל המסע הארוך הזה מ' שנה במדבר היה כדי להגיע לתכלית בארץ ישראל, וא"כ באמת דור המדבר עצמו לא זכה לזה שהרי רק יצא ממצרים ולא נכנס לארץ נמצא שלא הגיע לתכלית. אך לא כן נאמר בירמיה ב' "כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" הרי שהכתוב משבח לאותו הדור על עצם ההליכה אחרי ה' במדבר, הרי שעצם ההליכה במדבר היתה קיום רצון ה' אף בלא שהגיעו לא"י. וכשתימצי לומר שעצם ההליכה היתה מצוה א"כ נבין עוד ונאמר דלעצם ההליכה כיון שהיא קיום רצון ה' אזי אין חנייה דוקא המצוה ואין חילוק כלל בקיום רצון ה' בין הויחנו והויסעו, כיון דהנסיעה היתה על פי ה' כדכתיב על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, נמצא דכמו שה"ויחנו באתם" היה תכלית לעצמה בקיום רצון ה' בחניה זו כך ה"ויסעו מסכות" היה תכלית לעצמה בקיום רצון ה' ועל שניהם הוא אומר לכתך אחרי במדבר. [וכשתימצי לומר דלרש"י הכתוב הודיע חסדו של מקום אזי לדברינו הודיע הכתוב חסדן של ישראל לך חסד נעורייך].

ובזה מבואר היטב הקושיא למה הזכיר כל המסעות ומה אכפת לך בתחנות הלא העיקר הוא הביאה לא"י, ולהאמור אדרבה דור המדבר עיקר המעלה שלהם בקיום רצון ה' הוא בעצם ההליכה במדבר וכל חניה ונסיעה היה בה מצוה לעצמה, ולכן שנה הכתוב המסעות והתחנות.

ועפ"ז יתבאר כמין חומר מה שהקשינו מהו דכתיב "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם" מהו מוצאיהם למסעיהם, ומהו שחזר וכתב "אלה מסעיהם למוצאיהם", דמשה רבינו לא כתב רק את המסעות דהיינו המקומות שהגיעו אליהם אלא גם את היציאות דהיינו גם את הויסעו מסכות, דגם המוצא והנסיעה היה תכלית לעצמה, וזהו ויכתוב משה את מוצאיהם - למסעיהם שגם המוצא בכלל המסע, ולכן חזר ואמר ואלה מסעיהם למוצאיהם, דכיון שמנה משה רבינו גם

את המוצא עצמו בכלל המסע, הרי המסעות מנויים ממוצאיהם ר"ל מתחילתם דהיינו מהויסעו.

(ויבינו במקרא - רבי מנחם קארפ)

"וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִם וַיִּחְנוּ בְּמִדְבַּר סִינִי" (במדבר לג, טו).

דרשו חז"ל (סנהדרין קו, א): 'רפידים' - שריפו עצמן מדברי תורה. ובכל זאת נסעו ממקום הרפיון שלהם וחנו במדבר סיני - שם הכינו עצמם לקבלת התורה. הסביר הרה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין זי"ע שפעמים האדם נופל לרפיון ודכאון, ואין לו כל חשק לתורה ולעבודת ה'. אבל עתות ירידה כאלו יכולים להוות הכנה לעליה גדולה אם מתפלל ומתחנן על נפשו לפני קונו. כשאדם רואה את שפלותו ומבכה את ירידתו, זוכה לעליה גדולה. וכמעשה הפרט כן מעשה הכלל, כי מתוך שפלות העם עלו לחזות בגילוי שכינה ולקבל את התורה מפי הגבורה.

(מחשבות חרוץ אות טו)

"וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר סִינִי וַיִּחְנוּ בְּקִבְרַת הַתְּאֹוֹה" (במדבר לג, טז).

פסוק זה מרמז לנו שהמתרחק מהתורה שנתקבלה מסיני, היכן תמצאהו - בקברות התאווה, כי אי אפשר לעצור בעד התאווה.

בגמרא בבא מציעא (פה, א) איתא "על מה אבדה הארץ", דבר זה נשאל לחכמים ולא פירושוהו עד שפירשה הקב"ה בעצמו, "על עזבם את תורתי". ויש להבין, הלא אמרו בגמרא יומא (ט, ב) "ראשונים נתגלו עונם נתגלה קיצם, מפני גזל גילוי עריות ושפיכות דמים, ואם כן איך יתכן שלא ידעו על מה אבדה הארץ. והביאור יש לומר דהשאלה היתה על מה אבדה הארץ, איך באו לידי כך שנתקלקלו במעשים גרועים כגזל גילוי עריות ושפיכות דמים - ואמר הקב"ה "על עזבם את תורתי", זאת היא הסיבה העיקרית, דאם עוזבים את התורה, מיד "לפתח חטאת רובץ", ועלולים לירד לשאול תחתית לשפל המדרגה, ולכן יש להתחזק בלימוד התורה.

(הר צבי - רבי צבי פסח פרנק)

"וַיִּסְעוּ מִקִּבְרַת הַתְּאֹוֹה וַיִּחְנוּ בְּחִצְרוֹת" (במדבר לג, יז).

דרש הרה"ק ר' יצחק מוואראק זי"ע, "ויסעו מקברות התאווה" - כדי להתרחק מן התאווה, צריך שיהיה "ויחנו בחצרות" - להבין שהחניה בעולם הזה היא רק בגדר חצר, בה עוברים בכדי להגיע אל הבית הקבוע - העולם הבא.

(ויקהל משה)

"וַיִּסְעוּ מִחִרְדָּה וַיִּחְנוּ בְּמִקְהֵלוֹת" (במדבר לג, יח).

ובמסורה: "במקהלות ברכו אלקים" (תהלים סח, כז). אפשר לפרש "ויסעו מחרדה" - אפשר להפטר מהחרדה שמא לא תתקבל תפילתו, על ידי "ויחנו במקהלות" - שמתפללים בציבור ובמקהלות עם, שהרי כבר הבטיחו חז"ל (ברכות ח, א) שאין תפילתו של ציבור נמאסת, והיינו "במקהלות ברכו אלקים".

(שארית מנחם)

נראה לפרש על פי הזוהר הקדוש (ח"א רלד, א) שבתפילת רבים אין פחד מחיצונים, לזה רמז "ויסעו מחרדה" - מחרדת הפחד מן החיצונים, ואימתי, "ויחננו במקלות" - על ידי תפילת הרבים עם כל הקהל, ולחיוזוק הביא את הפסוק "במקהלות ברכו אלקים" (תהלים סח, כז) - שאפילו הדיינים הרמוזים בשם אלקים, מברכים וממליצים טוב על קיבוץ בני ישראל בלב אחד.

הרה"ק מפשיסחא זי"ע אמר בשם הרבי מלובלין זי"ע, שמי שלא תיקן חטאות נעורים אין לו להתפלל ביחידות, ולזה רמז "במקהלות ברכו אלקים", ועוד "ברכו" - רומז ללשון מברך וכורע, שמכניע ומשבר את הדיינים בזכות הרבים.

"לְמַטָּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן יִפְנָה" (במדבר לד, יט).

הנה בזוה"ק איתא שהמרגלים הוציאו דבה משום שידעו שבבואם לארץ ישראל לא יהיו נשיאים אלא אחרים המנויים כאן והנה כלב בן יפונה נשאר נשיא גם אח"כ. ואז יכלו לומר דלכך אמר שלא כדבריהם.

ונראה דגם כלב לא היה צריך להיות נשיא אלא בזכות שלא נפתה אחריהם ולא חש במה שלא יהיה נשיא. זכה ובא להוכיח שאותן שאין שומעים לצווי הקב"ה אין מרויחין אלא מפסידין. ואם שומעין מרויחין שבטל הניסיון.

(טעמא דקרא - רבי חיים קניבסקי)

"וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מְקֻלָּט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְגַם שְׂמֵה רִצְחַן מִפֶּה נֶפֶשׁ בְּשֹׁנְנָה" (במדבר לה, יא).

מלאכת שמים מתוך מעבים שונים

התורה סבבה את האדם במצוות ככל צעד ושעל. לא רק תפילין וציצית ומזוזה שעליהם נאמר שכל הזהיר בהם לא במהרה הוא חוטא (מנחות מג, ב), אלא בכל ענין מעניני העולם שיפנה יש שם איזה מצוה. וכמו שפרשו על הפסוק "מי מְנָה עֵפֶר יַעֲקֹב" (במדבר כג, י), אין חשבון במצוות שהם מקיימין בעפר: "לא תחרוש בשור ובחמור", "לא תזרע כלאים", אפר פרה ועפר סוטה וכיוצא בהם (רש"י). וכל שכן במשאו ובמתנו כדי שיהיה באמונה צריך להזהר בכמה וכמה מצוות. נמצא שבכל הליכותיו האדם עובד את בוראו.

קורה אולם שהאדם נופל למצב של ירידה, וגל אדיר מסבות הזמן שוטף אותו ממקומו. סדרי תורה ותפלה ושאר מצוות נהפכים כליל והעולם חושך עבורו. אמנם גם במצב כזה אין דוחים אותו מעבודת הבורא. רוצח בשגגה שמוכרח לברוח מפני נקמתו של גואל הדם הוכן לו מקום למצוא מפלט לנפשו. ולא עוד אלא מקומו דוקא בערי הלויים משרתי ה' כדי שיהיה לו סביבה טובה ויתחזק בעבודת ה' ולא יביאהו מצבו לידי יאוש.

אמרו חז"ל תלמיד שגלה מגלים את רבו עמו שנאמר (דברים ד) "ונס אל אחת מן הערים האל וחי, עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא (מכות י, א). ומוסיף הרמב"ם וז"ל: "וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין" (פ"ו מרוצח), הרי קמן כמה דאגה התורה שלא יפול לגמרי אלא שיתחזק כמה שאפשר לפי המצב וימשיך בעבודת ה' באשר הוא שם.

למה הדבר דומה למצות "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך וְהִחֲזַקְתָּ בוֹ" (ויקרא כה, לה). ופירש רש"י: אל תניחיהו שירד ויפול ויהא קשה להקימו אלא חזקהו משעת מוטת היד. למה זה דומה למשאו שעל החמור עודהו על החמור אחד תופס בו ומעמידו, נפל לארץ חמשה אין מעמידין אותו, ע"כ. והוא הדין בנוגע לרוחניות אפילו אם נופל ממדרגתו חייב הוא לחזק את עצמו במה שיכול לעבוד את ה' לפי מצבו ולהזהר פן מבלי משים יתחלק לגמרי לתהום היאוש.

אולם למרבית הצער אנו רחוקים מאד מזה. כל זמן שאחד במסגרת הישיבה מסודר הוא בסדרי לימוד ושיעורים, אבל ברגע שעוזב את המסגרת כגון בבין הזמנים חושב הוא שהותרה הרצועה חס ושלום.

אולם כל זה מעצת היצר הוא משום שהאדם מחויב לפתח את היכולת להחזיק מעמד אפילו בלי הסביבה שלו ואפילו במדרגה נחותה. וכן מצאנו בר' זירא מתי שנחלש מלימודו ולא היה יכול להמשיך, התיישב על פתח בית המדרש כדי לקום לתלמידי חכמים העוברים ולקבל שכר (ברכות כח).

הנה בעבודת ה' באופן כללי ישנן שתי בחינות. הדרך הגבוהה היא דרך של אנשי המעלה הדבוקים בבוראם כל אחד לפי מדרגתו. בירושלמי מובא שפעם בשעה שהיה ר' חנינא בן דוסא מתפלל נשכהו ערוד והוא בכלל לא הרגיש בזה מרוב דביקותו (ירושלמי ברכות פ"ה הל א). וכן מספרים על ר' ישעיה זיכיוויצער ז"ל שמישהוא ירה באקדח על ידו בעת תפלתו והוא בכלל לא שמע. וכן בלימוד התורה - אלה שזוכים לשבת באהלה של תורה כל אחד לפי השגתו, אין למעלה מזה.

אבל אנשים פשוטים שאין להם הכוחות של דביקות עילאית לא בתורה ולא בתפלה ובכל זאת קרבת ה' יחפצון בכל עתותיהם, בודאי גם הם יכולים לבוא על סיפוקם להגיע למין דביקות תדירית על ידי אמצעים יותר קלים. אדם שהולך יום יום לעסקיו בְּדַעָה להחזיק תלמידי חכמים ולתרום לצדקה ולכל דבר שבקדושה בודאי גם הוא דבוק בהקב"ה יחשב, שהרי כל כוונתו ורצונו הוא על כבוד שמים. וכבר אמרו חז"ל על הפסוק "וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כְּלֶכֶם הַיּוֹם" (דברים ד, ד). וכי אפשר לדבוק בשכינה? אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה (כתובות קיא, ב). ואיתא שם דאפילו עמי הארץ שאין להם בעצמם זכות התורה יזכו לתחיית המתים על ידי החזקת תלמידי חכמים.

מה שנחוץ לדעת, איפוא, שלתלמיד חכם לא מספיק דרך אחד בלבד מה שהוא עוסק במלאכת הקודש בתורה ועבודה, משום שעלול לקרות הפרעות שיגזלו ממנו צלילות דעתו ויסתמו ממנו רגשותיו הראויות. הרי כל מיני תמורות חולפות על בן אדם וגורמים לשינויים מרחיקי לכת באופן שאין לו הסביבה שהתרגל אליה, חסר לו חברים מתאימים, וכדומה. ואפילו בין הזמנים רגיל עלול לחולל מהפכה אם לא יראה להתאים את עצמו. על כן שומה על כל צורבא מרבנן ללמוד איד לנחות דרגה ולהחזיק מעמד ולא ליפול לגמרי - וגם מהבחינה השניה, הדרך הפשוטה אל ינח ידו.

מי לנו גדול מר' זירא שניצל את זמן חולשתו לקום בפני תלמידי חכמים וכך לכבד את התורה. אם לאדם רק קצת

הכנה במילי דעלמא יבין את הצורך להכין את עצמו לדרכי פעולה באופנים שונים לעת מצוא כדי שיהיה מסוגל תמיד לעבודת הבורא יהיה מה שיהיה. (המוסר והדעת - רבי אברהם יפה)

”וְאִם בִּפְתַע בְּלֹא אֵיבָה הִדְפוּ אוֹ הַשְׁלִיךְ עָלָיו כָּל כְּלֵי בְּלֹא צְדִיקָה, אוֹ כָּל אֶבֶן אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוּת וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמוּת וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקֵשׁ רַעְתּוֹ, וְשִׁפְטוֹ הָעֵדָה בֵּין הַמִּפְתָּה וּבֵין גְּאֵל הַדָּם עַל הַמְשַׁפְּטִים הָאֵלֶּה, וְהַצִּילוֹ הָעֵדָה אֶת הַרְצַח מִיַּד גְּאֵל הַדָּם וְהַשִּׁיבּוֹ אִתּוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָם שָׁמָּה וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ, וְאִם יָצָא וַיֵּצֵא הַרְצַח אֶת גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּם שָׁמָּה, וַיִּמָּצֵא אֹתוֹ גְּאֵל הַדָּם מִחוּץ לְגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹ וַרְצַח גְּאֵל הַדָּם אֶת הַרְצַח אֵין לוֹ דָם, כִּי בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֶׁב עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הַרְצַח אֶל אֶרֶץ אַחֲזֵרָתוֹ”

(במדבר לה, כב-כח).

גם בלא דעת נפש לא טוב

שומעים כאן דבר גדול, אדם שהרג נפש "בפתע", ופירש רש"י באונס, ותרגומו "בתכף", "שהיה סמוך לו ולא היה לו שהות להזהיר עליו", עד כאן. "בלא איבה", "בלא צדיקה", "בלא ראות", "והוא לא אויב לו", "ולא מבקש רעתו", וכיון שזה כתוב בתורה בלשון ברורה, אם כן הכוונה שבאמת היה ככה לגמרי בלי כוונה אלא באונס. ואיתא בתנחומא (פרשת מסעי סימן יב) "וְיָנֵס שְׂמֵה רֵצַח מִפֶּה נֶפֶשׁ בְּשַׁגָּה", בשגגה ולא בזדון, אם ילך אדם ויהרוג בזדון, ויאמר בשגגה הרגתי ויהא בורח לערי מקלט, אמר הקב"ה אפילו הוא נכנס ובורח למזבח שלי הרגו אותו, שנאמר (שמות כא, יד) "מֵעַם מִזְבְּחֵי תִקְחֶנּוּ לְמוֹת", עד כאן. ובכל זאת נקרא בפרשה ארבע פעמים רוצח! וגם מקבל עונש גדול שגולה לעיר מקלט, צריך לעזוב את ביתו ואת משפחתו ואת עיר מולדתו, וצריך להשאר שם עד מות הכהן הגדול, ולא יודע כמה שנים או עשרות שנים זה ימשך, ואם יצא את עיר המקלט וגואל הדם ירצח אותו, "אין לו דם". נפלא הדבר! וצריכים להבין למה מגיע לו העונש הזה, הלא הוא שוגג באמת? וכן בוידוי "על חטא" אומרים "על חטא שחטאנו לפניך בזדון ובשגגה", אם כן רואים שבשגגה גם כן עשה חטא, ולמה?

אלא הענין הוא, כדכתיב (משלי יט, ב) "גַם בְּלֹא דַעַת נִפְּשׁ לֹא טוֹב", כלומר אם אדם עושה רע אפילו בלי דעת, סימן

שהנפש לא טוב, שהבלי דעת אצל האדם בא מחוסר זהירות, וחוסר הרגשה בכאב ונוק של השני, והא ראייה, למה לא נופל האבן על ראשו, אלא על ראש השני? והלא זה בלא דעת! ואם כי יש מקרים שאדם מזיק את עצמו גם כן בלי דעת, אבל הרבה יותר יש שאדם חובל בלי דעת את השני מאשר את עצמו. זה מוכיח שעל עצמו, אדם הוא נזהר יותר, ועל מה "דעלך סני" זהיר יותר ממה ד"לחברך לא תעביד" (שבת לא, א) [ועיין רש"י בבבא קמא ב, ב ד"ה אדם דאית ליה מזלא - שיש לו דעת לשמור את גופו].

ומן התורה מצוה על האדם "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח), וב"מסילת ישרים" (פרק יא) פירש כמוך ממש, כמוך בלי חילוקים, זה המצוה אצל כל אדם, ועל תלמידי חכמים אמרו חז"ל (בבא מציעא לג, ב) שגגות נעשה להם כזדונות, עליו התביעה היא יותר גדולה, ואפילו לא עשה שום מעשה, רק שלא התפלל שלא תקרה איזה צרה לעם ישראל, ולא דאג על זה, נענש קשה. ככתוב "עד מות הכהן הגדול", זה עונש גדול לכהן הגדול גם כן, כי רוצח או רוצחים שהרגו נפש בשגגה, יושבים ומחכים למוות, כדי שישתחררו ממקלטם. והדבר מגיע עד דאיתא במשנה במסכת מכות (יא, א) "לפיכך אמותיהם של כהנים מספקות להן (פירוש לרוצחים) מחיה וכסות, כדי שלא יתפללו על בניהם (הכהנים) שימותו", עד כאן.

ומה חטא הכהן הגדול, אלא כדאיתא בגמרא הנ"ל שמקשה על המשנה "טעמא דלא מצלו הא מצלו מייתי", והכתיב (משלי כו, ב) "כצפור לנוד כדרור לעוף כן קללת חנינם לא תבוא" (פירוש, מה ישפיעו תפילות הרוצחים שימות הכהן גדול, הלא הוא לא אשם, וזוהי קללת חנינם), אמר ההוא סבא מפירקיה דרבא שמיע לי, שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא ביקשו. כי הא דההוא גברא דאכליה אריה ברחוק תלתא פרסי מיניה דרבי יהושע בן לוי, ולא אישתעי אליהו בהדיה תלתא יומי".

מזה לימוד גדול, הטבע של אדם תמיד להצדיק את עצמו, "לא ידעתי", "לא שמעתי", "לא הרגשתי" וכדומה. ולפי האמת אלו הם לא תירוצים, כי אם קושיות, למה לא ידעת? למה לא שמעת? למה לא הרגשתי? בן אדם צריך כן לדעת, כן לשמוע, וכן להרגיש, כי "גם בלא דעת נפש לא טוב".

ועוד לימוד הוא, החיוב שיש על תלמיד חכם, שצריך לדאוג לטובת כלל ישראל, כי התלמידי חכמים הם ככהנים כדאיתא בחז"ל (נדרים סב, א), ועליהם להתפלל שלא תקרה כל צרה לכלל ישראל! (זכרון מאיר - רבי דב מאיר רובמן)

איך אפשר לכתוב "ירושלים" בלי "תובב"א

מִרְן רַבִּינוּ הַגְּרִי"ש אֱלִישֵׁב זצ"ל הוֹזְמָן לְסִדֵּר קִידוּשֵׁין. כִּדִּי שְׁלֹא יִתְבַטֵּל מִזְמֶנּוּ, כֵּתָב אַחַד מִמְקוֹרְבָיו אֶת הַכְּתוּבָה. הִגִּיעַ רַבִּינוּ וְהִתְחִיל לִקְרוֹא אֶת הַכְּתוּבָה לְרֵאוֹת אִם הֵכֵל נִכְתָּב כְּדִין, מִרְן הִתְחִיל לִקְרוֹא אֶת הַכְּתוּבָה בְּמַתִּינּוּת, וּלְפַתַע נִעְצַר, יֵשׁ כֵּאֵן אִיזָה חֲסֵרוֹן, הַכּוֹתֵב הִתְפַּלֵּא, וְהֵלֵא יָדַע כִּמָּה הִשְׁקִיעַ כִּדִּי שֶׁהֵכֵל יִהְיֶה כְּדִין, מִרְן הַגְּרִי"ש הִצְבִּיעַ עַל הַנִּכְתָּב: "פֶּה עִיר הַקּוֹדֶשׁ יְרוּשָׁלַיִם". הַעִיר בְּכֹאֵב לְכּוֹתֵב: מִדּוּעַ לֹא הוֹסַפְתָּ "תּוֹבֵב"א" [תְּבַנְנָה וְתִכְוֶנּוּן בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ אֲמַן]? "הָאֵם אֵינָךְ רוֹצֵה שְׂתַבְנָה בְּמַהֲרָה! אֵיךְ אִפְשֵׁר לְכּוֹתֵב "ירושלים" בְּלִי לְהוֹסִיף "תּוֹבֵב"א"? הַמּוֹשִׁיךְ לִקְרוֹא, וּבִסוּף הַכְּתוּבָה נִרְשָׁם שׁוֹב: עֵי"ק יְרוּשָׁלַיִם, בְּלִי תּוֹבֵב"א. קָרָא שׁוֹב בְּנִהְמַת לְבוֹ: "אֵיךְ לֹא אִכְפַּת לָךְ", וְהוֹרָה מִיֵּד לְהוֹסִיף 'תּוֹבֵב"א' בְּשֵׁנֵי הַמְּקוֹמוֹת!

(ווי העמודים)